

עזראים מחנכים בדרך

ערבות הדדית

מערך לקבוצת נחלי"ם

הנחיה וחשיבה

אביאל פרנס

אפי הורוביץ

ארי אודס

לירן גרוס

עדי נתנאל

כתיבה

צוראל הורוביץ

עריכה לשונית

אפרת ליבר

עיצוב כריכה

אפרת ונחוצקר

עיצוב גרפי ועימוד

אפרת רוכברגר

בהוצאת

עזרא - תנועת הנוער התורני לאומי בארץ ישראל

מחלקת הדרכה

רח' בית הדפוס 11 ירושלים

טלפון: 025371640 | פקס: 025372639

www.ezra.org.il

© כל הזכויות שמורות, ירושלים, תשע"ח

תוכן העניינים

4	הקדמת המזכ"ל.....
5	הקדמת מחלקת הדרכה.....
7	מערך "ערבות הדדית" -
8	פעולה ראשונה.....
22	פעולה שניה.....
35	פעולה שלישית.....
52	פעולה רביעית.....
65	פעולה חמישית.....
80	איך עובדים עם תוכן בתנועה שלנו?.....
82	בניית מערך.....
84	מתודיקה.....
88	פרוייקט.....
89	על הגיל המודרך.....
92	טבלת תכנון.....

ערבות הדדית
אם נחזור אחורה מבחינה פילוסופית, אפשר למצוא מחלוקת מאוד עקרונית, שהתחילה עוד לפני אלפי שנים. האם האדם הוא קודם כל בודד, ורק לאחר מכן חלק מחברה, או שמא דווקא להיפך - האדם הוא קודם כל חלק מחברה?
רגע לפני שתגלו את התשובה, שווה לכם לחשוב על זה רגע בעצמכם. מה אתם חושבים?
הרבה מהתופעות המתרחשות היום, נוגעות למחלקות הזו. היא נוגעת בשורשי הקיום והתפיסה שלנו ביחס למהו אדם, מה המקום ומארג היחסים בינינו, מהי התשתית שבה ובתוכה כולנו פועלים?
שאלות אלו יחד עם שאלות נוספות, מתבררות בחוברת שלפניכם. אנו מאמינים בתנועה כי יכולת הפעולה של כלל החניכים כחלק ובתוך חברת השווים שלהם (אלו מלים אחרות להגיד שהם חלק מקבוצה, אבל זה מושג ששווה שתכירו!).
במדרש מתואר עם ישראל כקבוצה של אגוזים, לא ניתן לפעול מבלי קשר לאחרים, אנו בנויים מעגלים מעגלים, החל ממשפחה לקבוצה סניף ותנועה. חשיפת ולמידת מהות קשרים אלו והיכולת שלכם להשפיע לא רק על איכות הקשרים בין החניכים, אלא על האופי שלהם. זו מתנה וזכות נדירה, אך גם אחריות ענקית.
אנחנו מאמינים בכם, ביכולות שלכם בהובלת תהליך מופלא זה ומקווים שהחוברת שאתם מחזיקים תלווה אתכם בכך.
חזקו חברים!

הקדמת מחלקת הדרכה

מדריכות ומדריכים יקרים,
בשעה טובה ולקראת שנת המאה אנחנו זוכים יחד אתכם לסיים את פיתוח תוכנית ההדרכה הרב גילאית של התנועה, לאחר שלוש שנים של עבודה. לא בכל מקום ולא בכל חברה זה דבר נפוץ, לעסוק בתכנים ברמה גבוהה. תוכן זה אומר רעיונות, ערכים ואידאלים, מחשבות. אלה (חלק) מהדברים שבונים את הזהות שלנו, ואלה הדברים שבסופו של דבר מניעים את העולם. אנחנו בתנועה חרטנו על דגלנו את הרצון לצאת מהסיסמאות הרגילות, להצליח לבחון דברים לעומק ולהגיד דברים שהם לא בנאליים. זאת עבודה קשה, כי בסיסמאות הרבה פעמים יש הרבה אמת. אנחנו רוצים להצליח לקחת את הסיסמאות ולהעמיק אותן לרעיונות שחיים בתוכנו, בחיים היומיומיים שלנו. ובשביל זה צריך לחשוב, להעמיק, ללמוד, להתווכח. וזו המהות של עיסוק בתוכן אצלנו בתנועה.

אתם מקבלים את החוברת הזו בסיומה של שבת שבה עסקתם בנושא החוברת. השבת הזו מגיעה בזמן של תקופת השגרה החורפית שבה יש בסניף פעילות רגילה וסדירה, וראינו לנכון לעסוק דווקא בתקופה הזו בתהליכים חינוכיים שקשורים לתוכן ולעיצוב הזהות המתפתחת של החניכים שלנו. מה זה אומר בפועל?

במהלך השבת ביררנו לעומק את הנושא שמשוך לשכבת הגיל של החניכים שלנו, ובסוף השבת קיבלנו כלים פרקטיים להטמעת התוכן. החוברת הזו היא כלי עזר להעברת הנושא לחניכים במהלך התקופה שלאחר השבת. יש שני סוגים של חוברות: בחלק מהחוברות הפעולות בנויות ומסודרות עם מטרה, מבנה ומהלך ברור; בחלק מהחוברות במקום פעולה בנויה יש מגוון של אפשרויות למתודות וטקסטים שמתוכן המדריך בוחר מה מתאים לו ולקבוצה שלו על פי הרציונל של הפעולה. אנחנו מרגישים שלכל סוג של חוברת יש יתרונות אחרים והיינו רוצים שכל מדריך יתנסה בשני הסוגים. לבסוף, חשוב לנו לומר מילה נוספת -

החוברות האלה הן פרי של הרבה חשיבה ועבודה של פיתוח. חלק מהפיתוח הזה נעשה בעזרתכם, נציגים מהשטח - חניכים, מדריכים, מרכזות ובוגרים. חשוב לנו מאוד להמשיך לעבוד בשיתוף פעולה גם בפיתוח של התכנים, וגם לשמוע מכם משוב על מה מתאים יותר ומה מתאים פחות, כדי להצליח להיות מותאמים למה שנכון ורלוונטי לכם ולחניכים שלכם.

שימו לב -

החברת הזו בנויה בצורה של 'בנה כפי יכולתך': בכל פעולה במערכים השונים יש רציונל, שהוא מטרת הפעולה. מה אמור לקרות בה, מה המסר שאנחנו רוצים להעביר. לאחר הרציונל יש אוסף של מקורות, מתודות, קטעים וסרטונים שיכולים לשמש אתכם לטובת הרציונל שמופיע בתחילת הפעולה. שימו לב שבניגוד לחברות אחרות אין כאן פעולות מובנות, אלא האחריות היא על כל מדריכה ומדריך לעבור על החומרים ולראות מה מתאים לו ולקבוצה שלו. כך נוכל להגיע לתוצאות טובות יותר, לפעולות מדויקות ומתאימות יותר, ובע"ה לחינוך ברף גבוה כמו שאנחנו שואפים. אנו מאחלים לכולנו הצלחה בתקופה הקרובה ובכלל, שנזכה בע"ה לעבור עם החניכים שלנו תהליכים משמעותיים בבניית האישיות שלנו ושלהם.

בהצלחה גדולה ובהערכה גדולה,
חזקו חברים,
מחלקת הדרכה,
ירושלים תשע"ח

עזראים מחנכים בדרך

ערבות הדדית

פעולה א' עיניים

מטרת הפעולה:

החניכים יבינו שהשלב הראשון ביישום ערכות הדדיות בחיים הוא ראיית העולות והקשיים בסביבה.

העיניים שלנו הן השער הראשון של התודעה שלנו. מגיל צעיר אנחנו מאמינים שמה שאנחנו רואים קיים, ומה שלא - לא קיים. השאלה אם אנחנו 'רואים' את קש"י החברה שסביבנו איננה שאלה פיזיולוגית (כמו שאפשר לשמוע מבלי להקשיב, כך אפשר לראות מבלי להסתכל ולהתבונן) אלא היא שאלה מהותית. העולם מסביבנו עמוס בגירויים - רעשי רקע, צלצולים, פרסומות, חברים וחדשות. האם אנחנו יודעים לסנן את מה הדרוש ולראות את מי שצריך אותנו?

חפשו את עובדי הקבלן חסרי הזכויות שמסביבכם. ראו את השומרים שכולם מתעלמים מהם, את הקבצנים בפינות הרחוב, את השקטים שבלבם מתחוללת סערה. ראו אותם.

מאמרי העשרה ורקע למדריך

1. יוצא אל אחיו - הרב יחזקאל יעקבסון, ראש ישיבת שעלבים

התורה, כשהיא מספרת לנו על גדול הגדולים, על משה רבנו, לא מסופר מדוע דווקא הוא זכה. התורה סותמת בפסוק 'ותרא אותו כי טוב הוא'. במה התורה כן מאריכה? היא אומרת: 'יגדל משה יוצא אל אחיו, וירא בסבלותם'. אנחנו צריכים לזכור, שמשה רבנו גדל בארמון. חי עם כל מנעמי העולם. הוא מסודר. אך הוא יוצא אל אחיו. אומר רש"י: וירא בסבלותם - נתן עיניו ולבו להיות מציר אליהם. קודם כול הוא יוצא. הרי אין לו שום סיבה לצאת? - אך הוא יוצא מן הארמון, והולך אל אחיו. במדרש (שמו"ר א, כז) כתוב: "מהו וירא שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד" יש כאן שני דרגות. לא תמיד אנחנו יכולים לעזור. אבל עדיין, זה לא פוטר

אותנו. תזדהה, תביע שותפות, אמפטיה. עוד לפני שמשה עוזר, הוא אומר:
'מי ייתן מותי עליכם'. לאחר מכן הוא גם מנסה להרים.

רש"י מוסיף עוד דבר: 'נתן עיניו' - צריך גם לשים לב. לראות. יש סיפור על ר' אריה לוי, הצדיק העצום, כשהיה משגיח בישיבת 'עץ חיים', עמד בהפסקה, והסתכל על הילדים. ראה אותו אחד המלמדים שם, ושאל אותו: "על מה אתה מסתכל?" "הזמין אותי ר' אריה להביט אתו ביחד. לאחר חמש דקות, שאל ר' אריה את המלמד: "מה ראית?", ענה המלמד: "דוד שרץ בלי כיפה, ומשה שהציציות שלו לא מספיק ארוכות, ומה הרב ראה?". ענה ר' אריה לוי: "ראיתי את דוד שהוא רזה. אברר מה קורה אתו בבית, אולי יש בעיות. משה - הבגד שלו קרוע - צריך להביא לו בגד..."

שני אנשים רואים את אותה התמונה. השאלה היא, מה כל אחד לוקח ועל מה נותן את לבו.

אנחנו יודעים בהמשך שמשה רבנו, עיקר העניין שהתורה מדגישה בו הוא הענווה: 'מכל האדם אשר על פני האדמה'. אני חושב שזה הא בהא תליא. אני חושב שה'לצאת' הזה צריך לא רק לצאת פיזית, אלא גם לצאת מהאגואיזם שלך. צא והתבונן. מי שאגואיסט לא יכול לתת ולעזור. כשאדם ענו, הוא לא חושב על עצמו. זה מתחיל באדם הפרטי, ובסוף הדברים מגיעים עד תיקון האומה בכללה.

אם נתבונן, נראה שיש כאן כמה דרגות: משה רבנו רואה איש מצרי מכה איש עברי: 'ויטמנהו בחול'. ביום השני הוא רואה שני עברים ניצים. לאחר מכן הוא הולך לבאר ורואה את הרועים מתעמתים עם בנות יתרו: 'ויקם משה וישיען'. אומר הספורנו דבר מעניין מאוד: בכל שלושת המקרים משה מתערב. וכך הוא כותב: 'וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ומצד האחווה התעורר להנקם' במקרה השני: "מפני היות כל אחד מהם אחיו לא התעורר להנקם, אבל הוכיח במישור" - שניהם אחים שלי, אז אסור לנקום - אבל אני לא יכול להתעלם, אז הוא נותן לפחות מוסר. ההתעוררות במקרה הראשון זה התעוררות שהאח סוכל, והיה עניין לנקום באויב. אבל גם מה שקורה בתוך אחיו, משהו לא בסדר - תלך ותתקן. גם זה לתת עיניו בלבן. תקנה רוחנית. במקרה השלישי של בנות מדין, הוא לא נוקם ולא מוכיח, אלא: "בהיות שני בעלי הריב נכרים לא התעורר להנקם, גם לא הקפיד לישר

ארחותם בתוכחות מוסר, רק קם להושיע את העשוקים מיד עושקיהם" הוא בא לפתור את הבעיה. יש פה עוול, וצריך לתקן אותו.

יש סיפורים לאלפים על גדולי ישראל האמתיים ועל הזירא בסבלותם שלהם. מסופר על ר' שלמה זלמן אויערבך, שהייתה לו רגישות ייחודית לאנשים הסובלים ושהיה מוכן לעשת הרבה בשביל לסייע להם. כל ערב פסח, הוא היה הולך וקונה בקבוקי יין מאישה אלמנה שהיתה גרה בשכנותו. האישה הזאת, כשבעלה היה בחיים - היה להם בית מסחר ליין, והוא נסגר. וכל ערב פסח הוא היה הולך ומגיע אליה, ושואל אותה "מה את אומרת על הבקבוק הזה, אולי כדאי את היין הזה?". המפגש הזה היה נותן לאישה הזאת חיות לכל השנה. הגאונות הגדולה היא, שהיא היתה בטוחה שהיא גרמה נחת רוח לר' שלמה.

סיפור שני דומה: לברכת האילנות היה הולך ר' שלמה בר"ח ניסן ומברך בעץ של שכנה אחרת שגם היא הייתה אלמנה. פעם התלווה אליו תלמיד, והזכיר לו כביכול שיש הידור לעשות ברכת אילנות דווקא על שני אילנות. ענה לו ר' שלמה זלמן: "נכון, קיים הידור כזה, אבל אם תביט לחלון, תראה שבעלת הגינה מחכה כל שנה לר"ח ניסן שאני אבוא ואעשה כאן את הברכה, וזה נותן לה שמחה לכל השנה".

ר' ישראל סלנטר היה מדקדק כל ימיו שלא להוציא מילה מיותרת מפיו. פעם אחת ראו אותו עומד על איזה גשר ומדבר באריכות גדולה עם אישה ומתבדח עמה. שאלו אותו לפרש הדבר, והוא הסביר: "ראיתי את האישה הזאת והיא אמרה שהיא מיואשת, ושהיא רוצה לקפוץ מהגשר... אז דיברתי אתה, ועודדתי אותה, ובסוף החליטה שלא לקפוץ".

עלינו לתת את הלב ולפקוח עין ובשביל זה צריך לצאת מהאגואיזם, מהפרטיות. את כל אלה מלמד אותנו משה רבנו- העניו מכל אדם. אנחנו לא יכולים להיות בדרגה שלו, אך שלב מסוים של 'זירא בסבלותם' - ודאי אנחנו יכולים לקחת ממשה רבנו יום יום, ודאי בימים האלה, ימי מלחמה.

שאלה לדיון:

- האם אנחנו רואים בסבלותם של אחרים או שהם שקופים לנו?

2. מחקר אמריקאי קובע: אנשים עשירים נוהגים בצורה מרושעת יותר (מתוך אתר חורים ברשת)

המחקר מורכב מכמה עשרות בדיקות שניסו לבדוק כיצד מתנהגים אנשים עשירים בסיטואציות שונות. רוב הבדיקות הוכיחו שעשירים פועלים בצורה שאנחנו יכולים להחשיב כ"מרושעת" בשיעור של פי שלושה מאנשים רגילים. לא נעים.

כך למשל, בעלי מכוניות יוקרה לא נוהגים לעצור להולכי רגל לפני מעבר חצייה - מה שהופך אותם לא רק למרושעים אלא גם לעבריינים. ניסוי אחר הוכיח שעשירים נוטים לגנוב בקלות ראש סוכריות, גם לאחר שנאמר להם שהסוכריות האלה מיועדות לילדים.

בבדיקה אחרת נתנו לשני אנשים לשחק במונופול, כאשר לאחד מהם ניתן יתרון די משמעותי במשחק; הוא התחיל עם כמות כפולה של כסף, השתמש בשתי קוביות בכל תור (במקום קובייה אחת בלבד אצל המתחרה שלו) וקיבל יותר כסף כשעבר ב"התחל כאן".

היתרון כל כך משמעותי - עד שלמעשה הוא הפך אותו לבלתי מנוצח. למרות זאת, לאחר הניצחון הידוע מראש, התעקשו המנצחים שהם זכו ביושר, בעקבות כישוריהם, ולא בגלל היתרון שקיבלו.

בפעם הבאה שנצליח לארגן את עצמנו להפגנות עניקות על חוסר הצדק החברתי, נוכל לעקם אף כשכל הפרשנים העשירים בטלוויזיה יספרו לנו שזה רק מקנאה ולהציג להם את המחקר הזה. קנאה? למה שנקא ברשעים האלה בכלל?

שאלות לדיון:

- האם לדעתכם אנשים עשירים הם באמת 'רשעים' יותר? איך תסבירו את ממצאי המחקר?
- ככל שאדם עשיר יותר, כך הסבירות שישתמש בתחבורה ציבורית או ילך ברגל נמוכה יותר. האם הקביעה הזו יכולה להסביר את ממצאי המחקר באופן שונה - והעשירים פשוט אינם 'רואים' את הולכי הרגל?

אז מה בכל זאת יש במשה? מה הופך אותו ל"רבנו"? נדמה לי שלמשה יש את היכולת לראות: ראייה עמוקה ומהותית. משה לא מרפרף. הוא מתבונן. משה נולד אל תוך הראייה. אמו רואה אותו, "וַתֵּהָרָה הָאִשָּׁה, וַתֵּלֶד בֵּן; וַתִּקְרָא אֹתוֹ כִּי-טוֹב הוּא", אחותו שומרת עליו במבטיה האוהבים המלווים את תבת הגומא. גם בת פרעה רואה אותו, אחרי שהוא פותחת את התיבה כתוב "וַתִּקְפָּחַח וַתִּקְרָאֵהוּ אֶת-הַיֶּלֶד". כל הנשים סביבו לימדו אותו את מלאכת הראייה והדיוק, את היכולת לעמוד על טיבו ולאמוד את טבעו של האדם.

משה כנראה גדל בסביבה מעולה, בית ספר אנתרופוסופי, חוגים יוקרתיים, אולי גמל פוני?! אבל אף על פי שהוא מנותק מעולמם של בני עמו, יש בו יכולת ראייה מפותחת שתסייע להם בבוא העת. הוא בן לאלטיה אבל תופס עצמו כאלטיה משרתת; זו שיכולה להרים ראש מתוך השעבוד, פשוט משום שהיא מכירה עולם אחר ואפשרויות מגוונות.

...

וַיֵּרָא מִלְאָךְ ה' אֵלָיו, כְּלַבַּת-אֵשׁ-מִתּוֹךְ הַסְּנֶה; וַיֵּרָא, וַיִּהְיֶה הַסְּנֶה בֹעֵר כְּאֵשׁ, וַיִּהְיֶה הַסְּנֶה, אֵינֶנּוּ אֶכָּל. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה-אֶסְרֶה-נָּא וְאֶרְאֶה, אֶת-הַמְּרָאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה: מִדַּעַי, לֹא-יִכְעַר הַסְּנֶה. וַיֵּרָא יְהוָה, כִּי סָר לְרְאוֹת; וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה.

רבות סיפרו לנו בילדותנו על המעמד המופלא הזה "הַסְּנֶה בֹעֵר כְּאֵשׁ, וַיִּהְיֶה הַסְּנֶה, אֵינֶנּוּ אֶכָּל", אבל משה מתקרב כדי לראות שהסנה בכלל לא בוער! "אֶסְרֶה-נָּא וְאֶרְאֶה, אֶת-הַמְּרָאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה: מִדַּעַי, לֹא-יִכְעַר הַסְּנֶה". מזור, תמיד דיברנו בפלא של העץ שאינו מפסיק לבעור וכעת מסתבר שמשה מתעכב דווקא על אי-הבערה. הוא נעצר כדי לראות מבעד לאחיזת העיניים.

ככל אופן משה עוכר את המבחן ובהצלחה משום שברגע שהוא "סר לראות", אלוהים קורא אליו מתוך הסנה "התקבלת!". כעת מסתבר שאלוהים ישב שם מאחורי הקלעים וחיכה בסבלנות לאחד שיתפתה לגשת, שיעז לברר, שיתבונן באמת ובתמים. המונים עברו שם קודם ולא ראו דבר. שיעבוד הדעת הוא העיוורון שלנו. מי שממאן להתעכב עוד רגע ולערער על דפוס המחשבה המוכר - נדון לכינוניות. הוא לא יוכל להיות מנהיג או מנהיגה.

שאלות לדיון:

- מה תפס את העין שלכם לאחרונה?
- האם גם אנחנו מספיק מסוגלים לצאת מהתכניות שלו ולהתבונן?

קטעי קריאה עם החניכים

(ניתן לקרוא גם את הכתבה מ'חורים ברשת' או את מאמרה של נעם דן על משה רבנו)

1. הרב ליאור אנגלמן, "שקופים"

כמעט שלא הבחנתי בה, באותה אישה, ואילולא הבחנתי בה, בהם בוודאי לא הייתי מבחין.

היה זה יום שישי, השעה שלוש אחר-הצהריים בקירוב. בדרכי הביתה נכנסתי אל אחת מרשתות המזון לקנות מצרכים אחדים שחסרו לנו לכבודה של שבת. המקום הומה אדם, נחפזים למלא עגלתם מן השפע הגדול, אצים רצים, ממהרים. שעון החול אוזל, החמה שמה פעמיה מערבה ועוד מעט קט השבת תאיר פניה. תורות ארוכים השתרכו לעבר הקופות. ההמתנה ממושכת, מייגעת, עומדים בחוסר מעש. בימות החול מנוחה היא דבר מעייף...

אני מניח כי כל אותה שעה שבה עמדתי עטוף מחשבות סתמיות, אף היא הייתה שם. מן הסתם הייתה שם גם אתמול, גם שלשום. אולי הייתה שם בכל אותן פעמים שבהן ערכתי כאן קניות. תחילה לא הבחנתי בה כלל. היא נמנית על הזן הזה של הבריות שאין העין שולטת בהם, לא כל שכן כאשר העין מוקפת מדפים מלאים על גדותם במיני פיתוי ומתיקה. במה השתנתה הפעם הזאת שבה נפקחו עיניי וראיתי? נעים היה לי לומר כי כוחי עמד לי להסיר את הלוט מעיניי, אך לא כך היה הדבר. דומה כי זכיתי להבחין בה רק לאחר שראיתי כי האדם שעמד לפניי לא השגיח בה כלל ועיקר. הוא התעלם, אותו האיש, פשוט התעלם, לא עלה על דעתו לשלח לעברה אף לא מילה קטנה של הכרת תודה, ואולי כלל לא שת ליבו לכך

שידיה טיפלו ביעילות בשפע המצרכים, אורזת, קושרת ולבסוף מניחה בסדר מופתי בעגלה. והיא... ראיתי בפניה, היא לא ציפתה שיודה לה ולא כאבה את שתיקתו, סוף סוף היא את תפקידה ממלאת...

כמעט השלימה האורזת מלאכתה, אך חפיסת הקמח, שקרע נפער בשוליה, התפזרה לכל עבר, ונתנה סימניה במוצרים שזה עתה ארזה. "סליחה אדוני", היא אמרה, מבטה מבויש, כאילו בה תלויה האשמה, והחלה לנקות את הקמח בכל כוחה. משהוא במילה "אדוני" שיצאה מפיה הרעיד את לבי, זו לי הפעם הראשונה בה שמעתי את המילה הזו מפיה של אישה שהתכוונה למשמעותה הפשוטה, "אדוני". ביקשתי לסייע במלאכתה, אך היא סירבה, ובחלוף כמה רגעים שאריות הקמח נמוגו והאישה מיהרה להביא שקית אחרת מן המדף. משתמה מלאכתה של האורזת, שילם האדון חשבונו לקופאית, נטל את העגלה, והפטיר: "הכול כאן כל כך אטי, עוד מעט שבת, אנשים לא מבינים!?"

קל להן, לעיניים, לעמוד על המוטל עליהן מתוך כישלונם של אחרים, וכיוון שנחמץ לבי לנוכח התעלמותו ממנה, נתתי דעתי עליה.

היא הייתה אישה נמוכת קומה מבנות העדה האתיופית, והיא הייתה הרה, מאוד הרה... לכושה בסרבל עבודה שעליו חקוק שם מקום עבודתה, ו"לשירותך תמיד" בכתב עגול על סרבלה. מטפחת לבנה מהודקת על ראשה, כמו עונה במקומה לבעל הקמח: "האישה שלראשה אני הדוקה, יודעת היטב כי השבת בפתח, וטוב היה לה להתכונן לבואה בביתה. אך יודע אתה, אם אין קמח, אין... ופיות זעירים ממתינים בביתה".

איני מן האנשים הרגילים בכך, אך הפעם, לאחר שארזה את אשר קניתי, תחבתי ידי לכיסי, והושטתי לה שטר שעלה בידי.

"סליחה, אדון", היא אמרה, "אני לא קופאית, אני פה בשביל לסדר עגלות. אדוני רוצה שאקח לו את העגלה למכונית?"

"שילמתי לקופאית. זה עבורך, רק להגיד תודה על עזרתך".

אורו עיניה. היא אחזה בשטר, מששה אותו בידיה נושאת אליו מבט נוסף כשואלת, "אדוני בטוח?" ואני עונה באותה שפה נטולת מילים: "לא ממש אדון, אבל בטוח".

נטלתי עמי את העגלה ופניי אל מגרש החנייה, והיא בעקבותיי מבקשת שאניח לה לסייע לי, ואולי רוצה לומר דבר מה.

“לא קשה לך העבודה כאן?” חיפשתי דרך לקשור שיחה. היא לא ענתה רק הנידה ראשה וחייכה כאומרת, “ואם קשה, מה תועיל אנחה?”

“משלמים בסדר?” ניסיתי שנית, והיא בשלה, חיוך ושתיקה.

סידרנו את השקיות במכונות, הודיתי לה, ובכניסתי למכונת היא הושיטה לעברי שקית קטנה. בתוך השקית זוג משקפיים שקופים. “משקפי מל”ת”, היא אמרה, למראה תמיהתי הוסיפה, “משהו בפסוקים, אני לא כל כך יודעת, אתה ודאי תדע”.*

שנים הרבה חלפו מן היום ההוא, ויש בו, בזמן, מן תכונה שכזו, לתכל מציאות עם דמיון. איני יודע אם סיפור המשקפיים אמת היה, ומכל מקום מעשה שהיה כך היה.

אלמלא פגשתי בה, אותם בוודאי לא הייתי רואה. איני יודע אם המשקפיים הללו הנם מציאות או פרי הדמיון, אך אני יודע כי היא אשר העניקה לי אותם. ובעזרת המשקפיים לפתע ניתן להבחין בכולם, אפשר לראות את האנשים השקופים. משהרכבתי אותם פתאום הבחנתי בהם, במחתיים הקבלות בסופר, במאבטח הזקן, בשוטף הכלים הניצב מאחורי הקלעים במסעדה, שאינו זוכה לחיוכים ותשרים. במטאטא הרחובות שעלה מחבר העמים, שבמהלך עבודתו עדיין חולפות נוסחאות במוחו, זכר לימים אחרים. בקשישה היושבת לבדה ופניה חרושי קמטים, ובתלמיד ההוא, הרגיל למדי, שאינו מבריק אך גם אינו מפריע, ושכל כך בנקל נעלם מעיניי. פתאום התאהבתי בהם, באנשי הצללים, באנשים המכונים בטעות ‘פשוטים’, ואלמלא הבחנתי בהם, הייתי מאבד עולם מלא.

*“מבשרך לא תתעלם” (ישעיה נח ז).

שאלות לדיון:

- מה גרם למספר “לראות” את האנשים השקופים?
- כיצד נוכל לחנך את עצמנו לראות אותם יותר?

2. קדיש על אלכס \ צוריאל הורוביץ

(את הקטע המלא אפשר למצוא בכתובת <http://bit.do/alexbazman>)

פתאום גילינו שאין לנו תמונה של אלכס. כבר חודש אנחנו מחפשים, עוברים על ארכיונים של תמונות משש השנים האחרונות, מסתכלים שוב ושוב על אינספור הסרטונים והצ'פרים, וכלום. אי אפשר למצוא אפילו תמונה אחת.

אלכס בְּזֶמַן ז"ל היה תושב אתר הקרוונים גבעת המטוס בדרום ירושלים מיום שעלה ארצה בשנת 1991 ועד לפני כמה ימים, אז בחר לו חדר יפה יותר בעולם האמת. הוא היה זאב בודד - רק הבן שלו, ולדימיר, חי יחד אִתּוֹ בקרוון. היה לו אח אחד שגר בבאר-שבע שנפטר לפני כמה שנים. על מי שהייתה בת-הזוג של אלכס איני יודע דבר. הוא היה עובד קשה. ארבעה לילות בשבוע היה נוסע מהקרוון לעבודות שמירה בחניון בהר חוצבים כדי שיוכל לשלם למחייתו: אוכל, חשמל ומים. בימים היה עובד בעבודות מזדמנות, כל פעם משהו אחר. אלכס גם היה השיפוצניק של גבעת המטוס. כשהיינו זקוקים להחלפת נורה במועדונית ידענו שאלכס יעשה את זה בשמחה. כשהשירותים היו מקולקלים או שאחד הכיסאות נשבר - היה ברור למי פונים. הפעילות שלנו במועדונית לילדים בגבעת המטוס מתקיימת יומיים בשבוע - בראשון ובחמישי. במשך זמן הפעילות היה אלכס מגיע, בודק אם הכול בסדר, בוחן אם הילדים מאושרים ושואל אם יש מה לעזור.

הקרוון שאלכס גר בו עם ולדימיר לא היה המקום הכי סימפטי למגורים. פעמים רבות הייתה בו הפסקת חשמל לא מוסברת או שיבוש במערכת המים הביתית. במספר מקומות בשכונה אפשר לראות ביוב משתפך לו וגם תאורת הרחוב בסביבה לא פועלת בדרך כלל. להקות גדולות של כלבים משוטטים מסתובבות במרחבי גבעת המטוס באין מפריע. העירייה כבר מזמן הפסיקה לטפל בפניות של התושבים. כל הנתונים האלה גרמו לאלכס חוסר נחת ולעתים גם מרמור, אבל זה לא הפריע לו להמשיך עם הרצון לקדם ולשפר את השכונה שהוא גר בה ואת איכות החיים של תושביה.

תמיד ראינו בעצמנו, צוות המועדונים, גיבורים גדולים. במקום לצאת לבית
קפה עם חברים בעמק רפאים או לעשות סיבוב בקניון, נסענו להתנדב,
לתרום, לעזור לחלשים. אתם קיבלתם 001 במתמטיקה? אז אנחנו קיבלנו
001 בסולידריות וגמילות חסדים. האמת היא שהגיבור של הסיפור הזה הוא
אלכס. איש קשה יום שלילתיו עוברים בעבודות שמירה, שברח לארץ אחרי
שנפל מסך הברזל ולמרות שהמדינה זרקה אותו לאתר הקרוואנים שהוא
קורא לו בית הוא רק ממשיך ועוזר, ממשיך ותורם - הוא גיבור אמיתי!

אלכס נפטר גלמוד. ולדימיר, נהג אוטובוס במקצועו, מצא אותו בסלון ללא
רוח חיים. בהלוויה שלו לא היה מניין לקדיש. ולדימיר ישב שבעה, לבדו.

שירו נא למתים קְטָרָם יְמֹתוֹ; כִּי מִה כָּצַע כְּשִׁירְכֶם לָהֶם וְהֵם חֲרָשִׁים מְשֻׁמַּע
וְאִטּוּמִים מִהֲבִין [...]

כי עוד מעט וְעָבְרוּ מִן הָאָרֶץ וְהָיוּ לָכֶם כְּנוֹשֵׁי-נֶצֶחַ וְהַחֹב אֲשֶׁר חִבַּתֶּם לָהֶם
- חֹב עוֹלָם לֹא יִפְרָע. אֶת הַמְּלִים אֲשֶׁר תִּאמְרוּ לְחֵרֵת עָלַי מִצִּבְתֶּם, לְשֵׁאת
בְּסֶפֶד הַסּוּפְדִים וְלִהְזָכִיר בְּיָמֵי הַשְּׂבָעָה, בְּיָמֵי שְׁלֹשִׁים וּבְיָמֵי שְׁנָה - אֶת הַמְּלִים
הָאֵלוּ הַקְּדִימוּ לְאִמּוֹר.

בנקודה הזו פספסנו בגדול. כי בחייו - ועל זה הסכמנו פעילי
המועדונים לדורותיה - לא ידענו להעריך את פועלו של אלכס.
במובן מסוים הוא היה שקוף לנו, ועל זה אנחנו מצטערים היום.

פתאום גילינו שאין לנו תמונה של אלכס.

קצת אירוני, לא? יש אנשים שבסלולרי שלהם יש תמונות של כל אנשי הקשר,
ואין מטר רבוע בירושלים שלא מצולם מכל הזוויות, והיום כל תלמיד בכיתה ג'

מסתובב עם טלפון משוכלל ומצלמה אטומית והוא מצלם את האוכל שקנה בקניון ושולח לחברה שלו כדי להשוויץ. וגם אנחנו בגבעה היינו מצלמים בלי סוף, את החניכים את הצמר-גפן המתוק בשוק פורים ואת הנרות והסופגניות במסיבת חנוכה ואת ההורים ואת המדריכים ואת הבוגרים ואת הקרוון ואפילו את הכלבים המשוטטים. רק תמונה של אלכס אין לנו.

אלכס בְּזָמַן, האיש השקוף והנפלא, הזה שהיה כל כך נסתר בחייו, נשאר גם במותו - אלמוני.

(שנה לאחר מכן)

לפני כמה חודשים התפרסם ביוטיוב סרטון של אישה שמסתובבת בניו-יורק יום שלם והיא חוטפת מכל עבר הערות מיניות ושריקות של פועלי בניין וכולם אמרו כמה זה נוראי ואיך משנים את המצב והסכמתי עם הכול. ואז אלון עידן מעיתון הארץ כתב בטור שלו על האיש ההפוך, זה שלא שורקים לו ברחוב ולא מעירים כלפיו הערות וגם לא שמים לב אם הוא בכלל שם או לא שם, ולא זוכרים אם הזמינו אותו למסיבה או אם ראו אותו בבוקר בתור במכולת, ואפילו כשהוא לא מגיע לעבודה כמה ימים ברצף אנשים רק מושכים בכתפיים באגביות ולא אכפת להם לברר מה עם הבנאדם.

וחשבתי על אלכס.

ואני חושב לי - אם רק הייתי מדבר אֶתוּ יותר בחייו, מחייך אליו יותר, מתעניין בו יותר, אולי הוא היה יוצא מהעולם הזה עם לב רחב וחיוך מתוק כי יש מישהו בעולם שהוא חשוב לו. ואני מסתכל סביבי לראות את מי עוד פספסתי בעשרים ואחד השנים שאני פה על האדמה, כמה אנשים חלפו על פניי בלי שזכו להתייחסות, והלב נחמץ שם בפנים.

וגם חשבתי שאולי מעכשיו, אחד עשר חודשים אחרי מותו, אתחיל לפגוש אנשים באמת. כל שבוע אשב עם מישהו בשלווה ואומר לו: ספר לי בבקשה את הסיפור שלך. אני רוצה ללמוד אותך, להבין מי אתה, לגעת בך. אל תדאג, אתה לא תשעמם. לכל אחד יש סיפור, אני רוצה להקשיב ל שלך. כשתסיים, אספר לך את הסיפור שלי. ככה, כשאפגוש אותך בהמשך, לא תהיה סתם עוד אדם שמושכים כתפיים באגביות בהיעדרו. תהיה אדם שאשמח כשהוא נכנס

לחדר ואהיה עצוב כשיעזוב. אדם מיוחד עם שם ופנים וסיפור מיוחד רק לו.

ואולי אפשר עוד לתקן.

שירו נָא לַמֵּתִים בְּטָרֵם יְמֵינוּ, כִּי מָה בְּצַעַע בְּשִׁירְכֶם לָהֶם וְהֵם חֲרָשִׁים.

שאלות לדיון:

- האם יש בחייכם אדם אחד שקוף שאתם דווקא מקפידים לראות אותו?
- איך לדעתכם מרגיש אדם 'שקוף' כשמישהו סוף-סוף רואה אותו?

3. מי שנפלה עליו מפולת \ אלחנן ניר

מי שנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת, ספק הוא שם ספק אינו שם...
מפקחין עליו אף על פי שיש בו כמה ספיקות

(שולחן ערוך, חלק אורח חיים, סימן שכט)

וְמִי שֶׁלֹּא נִפְלָה עָלָיו מִפְּלֹת
וְהוּא סָפֵק חַי סָפֵק מֵת
סָפֵק נֶשֶׁם סָפֵק לֹא נֶשֶׁם
מִי בְּכָלֵל יוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ.
וְכַמָּה סִפְקוֹת נִשְׁיֵשׁ בּוֹ
וְכַמָּה רְעָדִים וְגִדְרוֹת דָּם
נִשְׁחִיטוֹת קְטָנוֹת בְּרִיד
וְהַשְּׂטָה פּוֹרְחַת
וְאִין מִי שֶׁיִּפְקַח עָלָיו
יִפְרֵשׁ אֵלָיו כְּפַיִם בְּתַפְלָה וְיֹאמֶר לוֹ
בְּרוּךְ אַתָּה
יְבִיט וְיֹאמֶר לוֹ: אַתָּה נִרְאָה טוֹב הַיּוֹם
אוּלַי תִּקְפָּץ לְקַכָּה
מִי בְּכָלֵל יוֹדֵעַ
מִמֶּנּוּ

שאלות לדיון:

- איך מזהים את אלו שלא נפלה עליהם מפולת אך בכל זאת הם צריכים עזרה?
- לפי השיר, איך אנחנו יכולים לסייע לאלו שלא נפלה עליהם מפולת?

מתודות והפעלות

1. בקשו משלושה חניכים לקרוא במהירות שלושה משפטים שמודפסים מראש על דף.

המשפטים:

והארץ הייתה תוהו ובוהו
ובוהו וחושך על פני תהום

בבית של יעל יש
יש גינה ירוקה וגדלה

אף אחד לא אוהב
אוהב את ימי ראשון

שימו לב - הגישו להם את הדפים עם המשפטים מודפסים כשהכתב כלפי מטה, ובקשו מהם להפוך את הדף במהירות ולהקריא את המשפט כמה שיותר מהר. כמה מהם, לדעתכם, ישימו לב שבכל משפט יש מילה שכתובה פעמיים ללא צורך?

2. נראה לחניכים סרטון קצר המציג ניסוי פסיכולוגי מעניין. (למדריך: חובה לראות את הסרטון לבד לפני הפעולה כדי להבין על מה מדובר. ניתן לשלוח לחניכים קישור לסרטון ולצפות בו בטלפון הסלולרי, או להתאגד כולם סביב סלולרי אחד ולצפות בו ביחד) בסרטון נראה שתי קבוצות של חברים מתמסרות בין חבריהן בכדורסל. הצופה אמור להתמקד בקבוצת בעלי החולצה הלבנה ולספור כמה פעמים החבורה מסרה את הכדור. בזמן שכולם מרוכזים בספירת המסירות, מתרחש דבר-מה יוצא דופן: אדם בתחפושת כלב מסתובב ברחבה, נעצר מול המצלמה, וממשיך ללכת. פחות או יותר מחצית מהצופים שאינם מכירים את הניסוי לא שמים לב לכלכל! אם תשאלו אותם מה היה מוזר בסרטון, הם לא יידעו לענות. קישור לסרטון:

Selective Attention Test או ביוטיוב <https://youtu.be/IJHLYejIH7k> (Remake), תוצאה ראשונה.

שאלה לדיון:

• האם גם בחיי היומיום שלנו אנחנו מרוכזים כל כך בדברים מסוימים עד שאנחנו עיוורים למה שעומד מולנו?

3. ילדה שחקנית בת 6 משחקת ילדה שנאבדה ברחוב. אנשים ניגשים לעזור לה.

לאחר מכן מאפרים ומלבישים אותה בילדה קבצנית. מה עשו הולכי הרגל? האם הם ראו אותה?

סרטון <https://youtu.be/Ho18Ue4dBuw>
(אפשר להיכנס אליו רק דרך הקישור, אי אפשר למצוא אותו בחיפוש ביוטיוב).

שאלות לדיון:

• מדוע החברה 'רואה' יותר את האנשים היפים, בעוד היא מתעלמת מהכעורים?

• בסרטי דיסני רבים הגיבור הוא יפה תואר והנבל הוא מכוער. האם המציאות תואמת את ההבניה התרבותית הזו? האם ההבניה הזו משפיעה על השיפוט שלנו כיומיום?

4. בקשו מהחניכים לצאת החוצה ולהסתובב במשך עשר דקות. כשהם מתכנסים שוב חזרה להמשך הפעולה, בקשו מכל אחד מהם לספר על דבר-מה אחד שמשך את עינו. יהיה מעניין לראות שהעין של כל חניך נמשכה לדברים אחרים.

שאלות לדיון:

- האם זיהינו בחוץ איזה קושי או מצוקה?
- אלו דברים תופסים לנו את העין?

פעולה פי' לב

מטרת הפעולה: ∞

החניכים יבינו שהשלב השני ביישום ערכות הדדית בחיים הוא הרגשה פנימית של שייכות והשתתפות בצערו של הזולת.

אחרי שהבנו שאנחנו צריכים לפתוח את העיניים ולראות את הקשיים והאתגרים של הסובבים אותנו, הגיע הזמן לאמן את שריר הלב. האם העול שאני רואה מסביבי נוגע בי, או שאני מתעלם ממנו באלגנטיות? האם אני מסוגל לזפזף מכתבה על קו העוני או על פגיעות מיניות ולעבור לצפות בתוכנית בידור טיפשית, בלי ייסורי מצפון? מתי בפעם האחרונה כאב לי באמת כשנפגשתי עם סיפור של אדם אחר השרוי בקושי?

בפעולה הקרובה ננסה לפתח אצל החניכים את האכפתיות החברתית. כשישמעו נתון נוסף על אחוזי ההתאבדויות של חיילים דיכאוניים בצבא הם ירגישו צביטה בלב. כשיפגשו בסיפורו של נכה שהבירוקרטיה של ביטוח לאומי מתעמרת בו הם יתכווצו בכיסא. הכאב של הזולת יהיה הכאב שלהם.

מאמרי העשרה ורקע למדריך

1. "נושא בעול עם חברו", תן כתף! - הרב נח וינברג

כשמישהו נפגע באופן גופני, אנשים עוזרים לו. אם מישהו נחתך באצבע, כולם קופצים על התחבושות, מביאים מים, ערכת החייאה - מה שצריך. אבל אם הכאב הוא רגשי או רוחני - כאשר מישהו מדוכדך וסובל - אנחנו לא יודעים מה לעשות ומעדיפים להתעלם מהמצב. אך במבט אמיתי, זהו הזמן שבו עלינו להתעלות מעל לעצמנו, וללמוד כיצד לשאת את הכאב עם הזולת... משום שלב שבור, כואב הרבה יותר מיד שבורה.

אם אנחנו רוצים לחיות בעולם "אנושי", אנחנו חייבים לצאת מעצמנו ולחוש בקשיים שאחרים סובלים מהם. אי אפשר להמשיך לחיות ולהסתובב בעיניים עצומות, בעולם שבו "אין עוד מלבדו"... אגוצנטריות מרחיקה אותנו מהניסיונות הבסיסיים של החיים.

הצעד הראשון לנשיאה בעול, הוא לראות את הזולת כבני אדם אמיתיים ולא כאובייקטים. לעתים קרובות אנחנו מברכים מישהו ב"מה נשמע?" מכל הלב. זוהי התנהגות חברתית מקובלת - אבל הדבר האחרון בעולם שאנחנו רוצים הוא שהוא יתחיל לספר...

נסה להיכנס לנעליים שלו. הבעיות שלו הן הבעיות שלך. איך הוא מרגיש ביום הראשון שלו בעבודה? איך ההרגשה לעבור לשכונה חדשה? שאל את עצמך: אילו הייתי במקומו, איך הייתי מרגיש? לפקיד בדואר יש עבודה קשה. מה עובר עליו? כשמישהו דוחף אותך באוטובוס - שים לב באיזה לחץ הוא נמצא.

קח את הדברים ללב. זה לא מספיק רק להבין. צריך גם להרגיש ביחד איתו. הבעיה שלו, היא בעצם הבעיה שלך. אם הוא מדוכא, הרגש זאת ביחד איתו. איך מרגיש אדם זקן? חלש? כבד שמיעה? בלי שיניים? בלי הורים?

ההופעה החיצונית של בני האדם, אינה משקפת בהכרח את פנימיותם. דווקא אלה שנושאים את השק הכבד ביותר, עלולים להיראות כלפי חוץ משוחררים ועליזים. אנשים רבים מעדיפים להסתיר את רגשותיהם. אדם שנראה לך כרגוע ומסודר, יכול להיות נתון בסערה פנימית עזה.

בחן היטב את האנשים ונסה לחשוב מה מתחולל בקרבם. הבן, שבעיותיהם של האחרים, חלומותיהם ותקוותיהם, אמיתיים לא פחות מאלה שלך. בדיוק כמור, לכולם יש משא. התמקד בכך ושאל את עצמך: "מה הם סוחבים?" השתמש בדמיון כדי להרגיש כיצד המשא מכביד עליהם.

כדי לתפוס את הקשיים העומדים לפני אדם עיוור, נסה לקשור את העיניים כמשך יום אחד. צא לבית החולים ופגוש באנשים שאיכדו איבר מגופם. פעולות חיצוניות כאלה יגבירו את המודעות שלך לסבלם של האחרים, וכך תהיה מוכן יותר להושיט יד לעזרה בעת הצורך.

התודעה היהודית אומרת: דווקא באותם נושאים שבהם סכלנו בעבר, אם כיחידים ואם כעם, מוטלת עלינו חובה גדולה יותר לגלות רגישות לזולת - אנחנו כבר מכירים את ההרגשה...

משום כך נאמר בתורה: "ואהבתם את הגר, כי גרים הייתם בארץ מצרים". הניסיון היהודי במצרים, עושה אותנו לרגישים לקשייהם של החלשים. אמנם מדובר באבות אבותינו, אך הזיכרון הלאומי הקולקטיבי, מחייב אותנו לרגישות מיוחדת.

המקום הראשון ליישום הרעיונות הללו הוא עם המשפחה והחברים. חוסר הבנה וחוסר אמפתיה הם הסיבה הראשונה להיווצרות טינה במשפחה. כשאתה חוזר הביתה, נסה להבין מה עובר על בת זוגך. חשוב מה היא עושה בכל יום להתנהלות הבית כשורה, שוחח על כך והראה שאתה מבין שהיא עובדת קשה. חפש דרכים חדשות לעזור.

כדומה, בחור שחוזר הביתה וצונח מול הטלוויזיה עם צלחת מלאה באוכל, מעליב את ההורים. זה נראה כאילו שהוא מסתובב בבית מלא ברהיטים, כשברקע זוג דמויות של הורים שישלמו את ההוצאות שלו. תן מבט לעבר אימא שלך כשאתה חוזר הביתה. על מה היא חושבת? משהו מטריד אותה? משהו משמח אותה? שים לב!

הרגש את קורבנות החברה. הבן את קרבנות הפשע. הזדהה עם קרבנות הזקנה, עם קורבנות האפליה. הרגש את סבלם של אותם אנשים שלעולם לא תכיר - סבלם של הזרים, מהצד השני של כדור הארץ. אחרת, אינך עוסק במציאות.

שאלות לדיון:

- מה הקשר בין איכות לימוד התורה ובין נשיאה בעול עם חברו?
- אדם שנושא בעול עם חברו משתמש בזמן שלו לדברים אחרים על פני לימוד תורה. לכאורה מתבקש שלימוד התורה שלו יהיה רדוד יותר. אתם מזדהים עם הטענות הזה? נמקו.

2. כסדום היינו? לעמורה דמינו? - לא כצעקתה / זאב גילי

ב-13 במארס 1964 ארע בניו יורק מעשה רצח, שזיעזע את אמריקה - ארץ שהרציחות בה הם מעשים של יום יום. הנרצחת היתה קיטי ג'נוביז (KITTY GENOVESE), בת 29 ממוצא איטלקי, מנהלת באר בשדרה ה-11. ביום הרצח חזרה לדירתה שבקווינס בשעה 3.20 לפנות בוקר. היא החנתה את מכוניתה במגרש החניה של תחנת הרכבת הסמוכה לביתה.

היא חשה כנראה שמישהו אורב לה. במקום ללכת בדרך הקצרה לביתה היא רצה במהירות לכיוון שדרה רחבה ומוארת, לא הרחק מביתה. נתברר כי מישהו אכן ארב לה, דלק אחריה והשיגה.

אחד מדיירי הסביבה, מילטון האץ', הבחין במנוסתה מבעד לחלון, ראה את האיש שרדף אחריה ושמע אותה צועקת: "הצילו אותי, הו אלוהים הוא דוקר אותי". מילטון האץ' צעק לעבר הרוצח: "עזוב אותה". למשמע צעקותיו וצעקותיה של הצעירה נדלקו אורות בדירות שמסביב ומתוכן הציצו דיירים. קטי הצליחה להחלץ תחילה מן התוקף ורצה במעלה הרחוב. אך היא לא הספיקה להרחיק אלא כמה עשרות צעדים עד שזה השיג אותה והמשיך לדקור אותה. אז שמעו השכנים את קריאותיה: "אני הולכת למות, אני הולכת למות". היא הצליחה להיחלץ שוב מן התוקף, הגיעה לכניסה של אחד הבתים ונכנסה לתוכו. הרוצח רדף אחריה גם לכאן וסיים את מלאכתו.

לכאורה סיפור רצח כמעט שיגרתי, מעשה של יום יום. (בשנת 2004 היו, לפי סוכנות אי.פי, 16137 מעשי רצח בארצות הברית. בניו יורק היו 579 מעשי רצח לפי יו.אס.טודי. מספרים אלה כוללים גם מעשי רצח "צודקים" תוך כדי התגוננות). ברגיל לא זוכה רצח כזה ליותר משורות ספורות בעמודי הכרוניקה של העיתונים הגדולים. העיתונים הצהובים לעתים נותנים סיפור כזה בהרחבה בעמודים החיצוניים, אם יש משהו יוצא דופן מאחוריו.

מה שיחד את הרצח הזה שהפך אותו למושג בתחום הפסיכולוגיה החברתית (תופעת "המשקיף מן הצד" (Bystander effect) היא העובדה שלא פחות מ-38 אנשים צפו ברצח בעת שהתרחש. איש מהם לא ניסה לחוש לעזרתה של קטי. אך חמור מזה: איש מהם לא טרח להרים טלפון ולהזעיק את המשטרה. רק 35 דקות מאז נשמעה הצעקה הראשונה של קטי הרים מישהו טלפון וניידת משטרה הגיעה למקום תוך שתי דקות.

מי שעורר את הפרשה והסעיר את דעת הקהל האמריקנית היתה כותרת ענק בעמוד הראשון של העיתון רב היוקרה "ניו יורק טיימס". בכותרת נאמר: "39 עדי ראייה לרצח לא קראו למשטרה".

לא הבאתי את הסיפור העצוב על רצח קיטי ג'נוביז כדי לדון בבעיות הפשיעה של ארצות הברית. נזכרתי בסיפור הזה בעקבות התאונה שהיתה בצומת אזור לפני שבועיים. רוכב אופנוע, משה חי ישראלי, בן 62 מחולון, שנכנס לצומת, התנגש במערבל בטון, נפגע קשה ונשאר שרוע על הכביש - לא ברור אם נהרג במקום או היה במצב גסיסה. גופתו של הרוכב היתה שרועה על הכביש והמצלמה שבצומת תיעדה לא פחות מ-31 מכוניות שעברו במקום משך כשתי דקות מבלי שאיש מנהגיהן עצר בניסיון להגיש עזרה. לאחר 3 דקות הגיעה שיחת טלפון ראשונה למד"א.

הסערה שעוררה בארצות הברית רציחתה של קיטי ג'נוביז הניעה שני פסיכולוגים אמריקנים לחקור את התופעה. השניים הם ג'ון דארלי מאוניברסיטת פרינסטון (John Darley) וביב לייטן (Bibb Latane) מהאוניברסיטה של מדינת אוהיו. לאחר ארבע שנות מחקר הגיעו למסקנה שניתן להסביר את התופעות הללו של כאילו אדישות אנשים לסבל הזולת והעדר יוזמה להזעיק עזרה. התופעות האלה, הסיקו החוקרים, אינן מעידות מאומה על הרמה המוסרית של העדים ועל מידת רגישותם לסבל הזולת.

ואלה עיקרי מסקנותיהם:

התנהגות אנשים העדים לתאונה ומעשה פשע בלי שיגיבו מוגדרת כ"אפקט הצופה מן הצד" - bystander effect.

האפקט הזה אופייני בעיקר לנסיבות בהן יש הרבה צופים באירוע. הוא נדיר מאד או לא קיים במקרים בהם יש רק עד אחד או שניים לאירוע. ההסבר לתופעה הוא מורכב ומבוסס על שני מושגים:

1. פיזור אחריות - כשיש צופים רבים באירוע כולם חושבים שמישהו אחר יטפל בכך, או מישהו כבר עשה זאת. לכן, אם אתה רופא במטוס בו אחד הנוסעים קיבל התקף לב אתה תרוץ לעזור לו. כי אין כאן פיזור אחריות. מאידך, אם אתה רופא כללי בכנס של קרדילוגים ומישהו בחבורה מקבל התקף, אתה תיטה פחות לעזור לו.

2. "בורות פלורליסטית" - על מנת להגיש עזרה צריכים אנשים להבין את הסיטואציה בתוכה הם נמצאים; להחליט האם עזרתם נדרשת ולהחליט מה צריך לעשות בדיוק. בסיטואציה בה יש ממד של עמימות וישנם צופים רבים לאירוע, אנשים נסמכים האחד על השני על מנת להבין את המתרחש, ומה הם נדרשים לעשות. בדרך כלל כל אחד מביט על השני וכשהוא רואה שהשני לא פועל הוא נוטה לפרש את הסיטואציה לקולא. כאן משתמשים במושג "בורות פלורליסטית". ידוע שבכל מיני סיטואציות של אירוע חרום, קורה שאדם אחד מפעיל את כל הקהל בזה שהוא צועק למשל: "פיגוע", "שריפה", "שכבו על הרצפה" או "רוצו לדלת".

המסקנה ממחקרים אלה היא שבמקום לצעוק כנגד רוע ליבם של אנשים, עדיף ללמד אותם על התופעה. ברגע שאנשים לומדים, הם מגיבים כנדרש.

שאלות לדיון:

- האם באמת נהיינו חברה אטומה שאינה שמה לב למצוקות האחר?
- איך לדעתכם נכון להתמודד חברתית וחינוכית עם אפקט הצופה מהצד?

3. ראיון עם תמיר ליאון - אנתרופולוג יישומי וחוקר החברה הצעירה בישראל (משולב מאתר "הידברות" ומאתר "הארץ", מאת מעיין כפיר ואיילת שני)

תמיר ליאון, אנתרופולוג יישומי המתמחה בחקר תרבות צעירה, הוא לא אדם דתי! אבל מה שיש לו לומר על הטלפונים החכמים ונזקיהם יכול היה להתאים היטב לחוברת חרדית שמזהירה מפני האסון שנקרא סמארטפון. באופן לא מפתיע, לפיכך, ליאון תומך במאת האחוזים במאבק העקשני של הציבור החרדי נגד הטלפונים החכמים. "הציבור החרדי עדין לא מצליח באופן מלא למגר את התופעה", הוא אומר, "אבל הציבור הלא חרדי נכשל לגמרי. האמת היא שאף חינוך לא שווה כלום אם לילד יש סמארטפון. דווקא בבתי הספר האמידים של עמק הסיליקון כבר הבינו את זה, והם מחתימים את ההורים על התחייבות שיליד לא יהיה סמארטפון. לא רק בין כתלי בית הספר - בכלל! הם מבינים שההשקעה שלהם מבוזזת אם הילד מחובר לטלפון".

ויש בעיות חמורות הרבה יותר. הילדים שלנו, אומר ליאון, הם פשוט פחות אנושיים מאתנו. "הבסיס לאנושיות הוא אמפתיה, ובשנים האחרונות יש ירידה דרסטית באמפתיה של ילדים ונוער. אוניברסיטת מישיגן דיווחה שבשלושים השנים האחרונות חלה ירידה של 48% באמפתיה, כשרוב השינוי הוא בדור האחרון. גם חמלה היא תכונה שהולכת ונעלמת מהעולם. אנחנו רואים את התוצאות במקרי אלימות קשה ובריונות בין קטנים - ברשת ומחוץ לרשת".

"חוקרים שבדקו צילומי MRI של אנשים משוחחים ראו שהבעות הפנים הן שמונים אחוז מהתקשורת של בני אדם. זה הדבר הכי חשוב בתקשורת האנושית. אבל הנוער של היום כמעט ולא מתרגל אותו. אני מוכיח את זה כל הזמן בניסוי שבו אני מקרין לילדים ונוער עשר דמויות במהירות, ואז מבקש מהם להיזכר בתווי פנים של שלוש מהן. את הפנים כמעט אף אחד לא זוכר. אבל כשאני מבקש להיזכר במה שלוש דמויות לבשו, פתאום הם מתחילים להרים ידיים. זה לא דבר טבעי, שילד זוכר לבוש ולא זוכר פנים! קחו תינוק -

הוא נעול על הפנים שלכם, זה האינסטינקט הטבעי שלו. רק החיבור המתמיד לטכנולוגיה יכול היה לשבש אינסטינקט אנושי בסיסי כל כך”.

הניכור בתוך הבית, הנתק, הילד שמיועד לשרת ביחידה מובחרת, אבל לא עולה בדעתו לעזור לאימא שלו כשהיא עולה הביתה עם שקיות קניות כבדות. לא סופר את הקושי שלה. זו דוגמה קטנה ובנאלית, אבל היא מלמדת המון. ילדים שמסתגרים בחדרם, כל חייהם במחשב. חלקם, ואני לא חושב שהציבור מודע לזה, כבר הפסיקו ללכת לבית הספר. צומח לנו מול הפנים סוג חדש של בן אדם.

הם כל הזמן בסיטואציה חברתית, אבל ברשת. אבל התחליף הזה לא מספיק כדי לפתח מיומנות חברתית או אינטליגנציה רגשית. זה נתמך גם מחקרית, רואים ירידה באמפתיה. אם אמפתיה היא בעצם המדד העיקרי לאנושיות, הילדים שלנו פחות אנושיים מאתנו. הם משהו אחר.

אנחנו רואים יותר ויותר מקרי אלימות קשה. על רובם הציבור לא שומע, כי מדובר בקטינים. נער פוגע בנער אחר לא כי הוא רע אלא כי הוא לא מרגיש שהוא פוגע בו. הוא לא יודע שהוא פוגע בו.

אני מרצה בהכשרות של חוקרי נוער במשטרה. דיברתי עם חוקרת הנוער שחקרה את הילדים בני ה-14 שהתעללו במבוגר מוגבל נפשית ופיזית לפני חודשיים. את יודעת מה הם אמרו לה? ”הבכי שלו הצחיק אותנו”. הם תלו את הבחור הזה על עץ כי הבכי שלו הצחיק אותם. אני רואה ושומע דברים כאלה בכל המקומות, מסביון ועד שילה. מספר לי מחנך בכיתה ח’ בשילה ששני ילדים שרפו לילד אחר את היד, והם צוחקים. הוא זה שחינך גם אותם וגם את אחיהם הגדולים והוא לא מבין איך זה יכול להיות. אני אומר כבר כמה שנים להורים – שימו לב, הילדים לא צוחקים במקומות הנכונים, צריך להעיר להם.

שאלות לדיון:

- המחקרים שתמיר ליאון מציג מראים שאנחנו מאבדים את האמפתיה שלנו. אתם רואים את התופעה הזו בסביבתכם?
- איך נוכל להגביר את האמפתיה שלנו לאחרים?
- מהי נקודת הקישור בין הטכנולוגיות החדישות והמסכים לאיבוד האמפתיה?

(למדריך: ניתן לבחור קטעים מסוימים מן הטקסטים לרקע ולהעשרה ולקרוא עם החניכים, בהתאם לרמה וליכולת שלהם. הראיין עם תמיר ליאון יכול להיות שיקוף חזק לחבר'ה וראי לבחינת מצבם העצמי. חשוב שיכירו את אפקט הצופה מן הצד ואת תופעת פיזור האחריות המתוארת במאמר של זאב גלילי).

1. קלמן רוקח היה הבעלים של מפעל שחיטה גדול בצפון אמריקה. מתחם המפעל כלל שבעה בניינים שונים, והיו בו למעלה מ-300 עובדים קבועים. קלמן היה עובד קשה - נכנס ראשון למפעל בבוקר ועוזב אחרון. דמינגו, השומר שבכניסה, ידע שכשקלמן עוזב את המתחם אפשר לנעול וללכת הביתה, כי הוא האחרון שיוצא. ערב אחד יצא קלמן מהמפעל, ואמר לדמינגו שהוא משוחרר ושאפשר לנעול עכשיו.

“אי אפשר לנעול עדיין. הרב ברקוביץ’ עוד בפנים.”

“למה אתה חושב ככה? כולם עזבו כבר לפני שעתיים!”

“תאמין לי, מר רוקח, הרב ברקוביץ’ עדיין לא עזב.”

קלמן ידע שדמינגו הוא אדם אמין, ולכן בחר להיכנס אִתו ביחד למפעל ולחפש אחר הרב ברקוביץ’. הם עברו על פני כל המשרדים, חיפשו בחניית המשאיות ובמתחם הכשרת הבשר, אך לא הצליחו למצוא את הרב ברקוביץ’. לבסוף הגיעו לאזור האחרון שלא חיפשו בו עדיין - חדר ההקפאה, שם נשמר הבשר עד שהוא יוצא למשלוח. כשפתחו את הדלת הכבדה של חדר ההקפאה מצאו את הרב ברקוביץ’, רועד מקור על הרצפה ומתקשה לנשום.

הם כיסו אותו בשמיכות ודאגו להוציא אותו מהחדר הקר. כשראו שהרב ברקוביץ’ חוזר לעצמו, שאל קלמן את דמינגו: “איך שמת לב שהוא חסר? מה גרם לך לזכור שהרב ברקוביץ’ עדיין בפנים?”.

דמינגו השיב: “שלוש מאות עובדים חולפים על פניי מדי יום. חלקם מתייחסים אלי בצורה כלשהי, אומרים לי שלום רפה או מהנהנים לי בראשם. הרב ברקוביץ’, לעומת זאת, נכנס אליי כל יום עם חיוך רחב. הוא שואל אותי בלבביות מה שלומי, מתעניין בשלום האישה והילדים,

משתף אותי מעולמו האישי. כך אנו משוחחים דקה או שתיים כל בוקר. בסוף היום הוא מודה לי ברוחב לב על העבודה שלי ומספר שהוא מחכה לפגישה שלנו שוב מחר. הבוקר שוחחנו כשהוא נכנס, אבל לא ראיתי אותו יוצא מהמפעל. ידעתי שהרב ברקוביץ' לא ייצא בלי להיפרד ממני לשלום. היה לי ברור שהוא נשאר בפנים”.

הארת הפנים של הרב ברקוביץ' הצילה את חיי.

שאלה לדיון:

- האם אנחנו זוכרים להאיר פנים לאנשים שסובכים אותנו? האם אכפת לנו ממה עובר עליהם?

2. שיר - רקמה אנושית אחת

מילים ולחן: מוטי המר

כשאמות, משהו ממני, משהו ממני
ימות בך, ימות בך.

כשתמות, משהו ממך בי, משהו ממך בי
ימות איתך, ימות איתך.

כי כולנו, כן כולנו
כולנו רקמה אנושית אחת חיה
ואם אחד מאיתנו
הולך מעמנו
משהו מת בנו -
ומשהו, נשאר איתו

אם נדע, איך להרגיע, איך להרגיע
את האיבה, אם רק נדע.

אם נדע, אם נדע להשקיט את זעמנו (אם נדע להשקיט)
על אף עלבוננו, לומר סליחה.
אם נדע להתחיל מהתחלה.

(למדריך: אפשר גם להשמיע לחניכים את השיר עם חלוקת המילים. ביצוע יפהפה של יונתן רזאל ואברהם טל אפשר למצוא כאן: <https://youtu.be/nFhClW1QoB0> , או לחפש את הביצוע תחת החיפוש "רקמה אנושית אחת" ביוטיוב)

שאלות לדיון:

- מתי בפעם האחרונה הרגשתם מחוברים לאנשים שאינכם מכירים?
- מתי עם ישראל נוטה יותר להתאחד - בעתות שמחה, שגרה או מצוקה? למה אתם חושבים שזה כך?

3. דני עושה את העולם למקום טוב יותר

דני קם בבוקר עם החלטה חדשה בלבו - היום הוא יעשה את העולם למקום טוב יותר!

הוא צחצח שיניים בזריזות, נעל נעליו חיש-קל ואחרי כמה דקות כבר היה מוכן לצאת לדרך ולהפוך את העולם למקום טוב יותר. "מאיפה כדאי להתחיל?", חשב לעצמו, והתבלט זמן קצר. האם יצא לרחוב ויחפש זקנות להעביר אותן את הכביש? אולי יאסוף זבל מהרחוב וייעשה את השכונה לנקייה יותר?

סיגל, אחותו הקטנה של דני, עמדה בכניסה לבית ודמעות בעיניה. "אני רוצה את המוצץ שלי!", היא צעקה בתסכול. אימא של דני הייתה באמצע שיחת טלפון חשובה ובדיוק עברה לחדר השני כדי לשוחח בשקט. המוצץ היה מונח על הארון, ראש וחצי ומעל הגובה של דני. "זוזי רגע, סיגל! אין לי זמן למוצץ הזה שלך. אני יוצא לעשות את העולם למקום טוב יותר, אל תפריעו!".

אימא של דני חזרה מהחדר השני כשסיימה את השיחה והגישה לסיגל את המוצץ שלה, כשבמקביל היא מכינה כריכים לדני ולסיגל. חצי דקה לאחר מכן הטלפון צלצל שוב. אימא של דני העיפה מבט למסך, שחררה אנחת תסכול ואמרה לדני: "יש לי עוד שיחה חשובה. תוכל להכין בבקשה כריכים לאחותך ולך, במקומי?". דני לא היה מרוצה מהבקשה. "אין לי זמן לזה, אימא! החלטתי הבוקר שאני הופך את העולם למקום טוב יותר, אני צריך כבר להתחיל!".

דני יצא מהבית, קצת כעוס. מה בסך הכול ביקש, לעשות את העולם טוב יותר? למה אימא וסיגל מוכרחות להפריע לו בזה דווקא היום?

שאלות לדיון:

- האם גם אנחנו שמים לב לאחרים ושוכחים דווקא את הקרובים לנו?
- נסו להבחין לקשיים של מי אתם רגישים יותר: של אנשים הדומים לכם? של אנשים הרחוקים מכם? מה מאפיין את החברות והאוכלוסיות שאתם מרגישים בצרתם?

מתודות והפעלות

1. הנה סרטון של כתבה קצרה של חדשות ערוץ 2 על רוכב האופנוע שנהרג בצומת אזור: <https://youtu.be/eOJ4dW1beME>, או חפשו "תאונת אופנוע בצומת אזור" ביוטיוב.

2. סרטון קצר על פגיעות באינטרנט - העובדה שכני נוער רבים מכירים את התופעה הזו ובכל זאת ממשיכים לשתוק על אודותיה היא מסוכנת. הם טוענים שאינם מעלימים עין, אלא פשוט מפטירים שמדובר בשום דבר. <https://youtu.be/1vr6nPoa6yA>, או חפשו "סכנת חיים באינטרנט" ביוטיוב.

3. השיר של קובי אזו, שוועת עניים, מלווה בקליפ עם צילומיו של הצלם זיו קורן.
מְצִיל עֲנִי מִחֶזֶק מְמַנֵּי
וְעֲנִי וְאֶבְיֹן מִגֹּזְלוֹ
שְׁנֹעַת עֲנִיִּים אֶתְּהָ תִשְׁמַע
צְעָקַת הַדֵּל תִּקְנִשֵׁב וְתוֹשִׁיעַ.

כך כותב קובי בתיאור הקליפ שלו:

קובי אזו:

כשהרשיתי לעצמי להלחין את המילים החזקות מתוך סידור התפילה רציתי לגרום להן לרדת מעולם הרוח והכוונות הנעלות אל הרחובות הקשים של ישראל 2009.

מדרכות שעליהן עניים רבים, גלויים וסמויים, פוסעים ונרמסים. התרגלנו לא לראותם, התרגלנו לזרוק מטבע קטן ולעבור דרכם כסומים באור הבהיר.

עדשת המצלמה של זיו קורן מלווה את האנשים השקופים ברגעים
ציבוריים ופרטיים, מנגידה אותם מול מציאות השפע והרהב ונועצת את
עיניהם כאבוקה בליבנו.

...

כשהבטנו שוב ושוב חשנו שהמילים שנכתבו והתמונות שצולמו אכן ביקשו
לדמם. אחרי לבטים התחזקנו בהחלטה שמן הראוי שנעכור מעט את
שמחת השופונים, את צהלת היש, את תופי המצעדים ואת נצנוצי הזוהר
והממון, כדי להזכיר ולו לרגע ש"הנה זה בא הנה זה כאן גם אצלנו".

את הקליפ אפשר למצוא בכתובת הזו: <https://youtu.be/eTXO9ntdLo8>,
או לחפש את המילים 'שוועת עניים' ביוטיוב.

4. הפתק הבא תלוי בלוח המודעות שבבית החולים בנתניה.

הודעה חשובה ומשמחת

אם 'נתקעתם' בבית החולים, או אם
נאלצתם להישאר בבית החולים,

אנא ונא להתקשר למס' טלפון:
09-8842482 /לנייד: 052-7663225
ניתן להתקשר 24 שעות ביממה.

משפחת לוי, רחוב ברטנורא 16, דירה
מס' 6 קרית צאנז – נתניה.

כדקה הליכה מבית החולים ותקבלו
הכל, אכילה ולינה באהבה ובסבר פנים
יפות בשמחה רבה! להתראות בשמחות
ורק בשמחות!

(כמובן, ללא תשלום!)

משפחת לוי

גם צמוד לבית החולים סורוקה בכאר שבע יש משפחה שדואגת להכנסת
אורחים לכל קרובי המשפחה של המאושפזים שבבית החולים שנתקעו בשבת.

הראו לחניכים את הדף, ושאלו:

- מה לדעתכם מאפיין את האנשים שתלו את המודעה הזו?
- האם אתם הייתם מסוגלים לחוש שייכות שכזו לאנשים זרים, שרק במקרה הגיעו לבית החולים הסמוך למקום מגוריהם?

5. נבקש מכל חניך לחשוב על אדם אחד "שקוף" שהם רוצים לשים לב אליו יותר.

אחרי שלכל חניך יש דמות כזו בראש, נחלק להם פתקים ועטים ונבקש מהחניכים לכתוב ל"שקוף" שלהם פתק. הפתק יכול להיות משהו בסגנון של "תודה שאתה שומר עלינו", "אני שמחה שאת מכינה לנו אוכל באולפנה", "כיף שאתה הנהג שלנו באוטובוס בבקרים". חניך שמתבייש לתת את הפתק שלו ל"שקוף" בעצמו יוכל להשאיר אותו אנונימי ולהניח במקום שבו המיועד ימצא אותו.

אפשר לקשט את הפתק, אפשר לכתוב בחרוזים, אפשר לעשות ממנו אוריגמי אחרי שכותבים, כל האפשרויות פתוחות. העיקר שלעורר את הלכבות שלנו לשים לב לאנשים סביבנו, שהיומיום שלהם יהיה גלוי לפנינו, שלא נתעלם, שנרגיש.

פעולה ש' ראש

מטרה הפעולה:

ראינו את המצוקות והקשיים שסביבנו. שמנו לב אליהם והם עשו לנו משהו בפנים. מה עכשיו?

נחשוב האם יש לי דרך לעזור, או שכל פעולה מצדי רק תפריע? מספרים על הילד שרצה לעזור לגולם להפוך לפרפר, אז כשראה אותו נאבק עם המעטפת שלו הוא פשוט שבר אותה. הפרפר יצא החוצה בקלות, אך אחרי כמה רגעים הוא מת. מסתבר שהמאבק במעטפת הגולם היא חלק משמעותי בהתפתחות שלו, ובלי חיזוק הכנפיים שבמאבק - הוא פשוט לא שורד.

האם אני חושב שאני תורם למטרה טובה ובעצם משיג את ההפך?

חשבו על מלחמת האזרחים בסוריה, למשל. נהרגים שם נשים וילדים חפים מפשע בהיקפים זועזועיים. הלב יוצא לנפגעים המסכנים. לפני שמתגייסים לסייע, עלינו לחשוב טוב: האם הסיוע יגיע לידיים הנכונות? כמו שלא ניתן כסף לקבצן שישתמש בו לקניית סמים, כך לא נרצה לממן את הצד של הרעים בסוריה.

כל נתינה צריכה לצאת מתוך מודעות ומחשבה.

מאמרי העשרה ורקע למדריך

1. דור רביעי לרווחה: קבצני הזכויות שמייצרת המדינה - עקיבא ביגמן

בעבור עובדים סוציאליים רבים ימי חלוקת המזון לחג מרכזים את כל מה שרע במערכת הרווחה הישראלית: כפיות טובה, מעורבות פוליטית וטיפוח תרבות ה"מגיע לי".

היא חונה את הג'פ החדש מרחק כמה רחובות הליכה, וצועדת לעבר הבניין. בדרך היא תפגוש בחברתה, שהשנה באה מוכנה, מצוידת בשקיות המותגים

שאספה בטיול האחרון לאילת. בעוד הן עומדות בתור, הן עוד מספיקות להתרשם מהתסרוקת החדשה שמציגה זו שלפניהן, ומבניית הציפורניים של זו שנדחת בגבן.

המתח השורר באוויר יתפוגג רק לאחר שייכנסו סוף-סוף ללשכת הרווחה, ויקבלו את סלי המזון לחג. קבצני רווחה לתפארת מדינת ישראל.

הסיוע החומרי שמעניקות לשכות הרווחה לנזקקים יוצר תרבות של תלות בלשכת הרווחה וכפיות-טובה אצל הפונים, המתרגלים לכך ש"מגיע להם" לקבל מהמדינה ומתורמי סלי רווחה.

"למה אני לא מקבל השנה שי לחג?" שואלים חלק מהפונים, משל היו "עובדים ברווחה", כשמתברר להם שהפעם הם לא מופיעים ברשימות החלוקה. אחר מתרעם בטענה שהוא כבר "דור רביעי ברווחה", ועוד אחד רכ עם העובדת-הסוציאלית: "השנה את לא חושבת עליי".

לא ניתן להכחיש כי בישראל יש ציפייה ציבורית רחבה לכך שהמדינה תעזור לסובלים ממצוקה ועוני. אלא שבאותה מידה לא ניתן להכחיש כי תרבות הקצבאות מייצרת הונאה בקנה-מידה גדול מצד אחד, ומצד שני תלות רבה בקצבאות ואובדן סדר עדיפויות ראוי, מצד ציבור שהיה נורמטיבי לגמרי בנסיבות אחרות. מעט מדי מעזים לדבר על הצד השני של מטבע הרווחה.

"בשבע השנים שאני בתפקיד, רק פעם אחת מישהו דחה את חבילת הסיוע בטענה שכנראה יש אחרים שזקוקים לה יותר ממנו". כך מספרת ל"מידה" פ', עובדת-סוציאלית מהצפון. "בשאר הזמן התגובות כעוסות מאוד. אפילו את המילה 'תודה' כמעט ולא שמעתי". לדברי פ', החלוקה יוצרת מתחים לא בריאים בין העובדים הסוציאליים לבין הפונים. "זה פוגע בקשרים שלנו עם המטופלים, הופך אותנו למושא ללעג ומבזבז לנו המון אנרגיה. במקום לטפל בילדים בסיכון אני צריכה לעשות טלפונים לאנשים ולהזמין אותם לבוא לקחת מנות-מזון", היא קובלת.

באחת הפעמים הגיע אליה אדם מבוגר מכור לסמים, שלא היה זכאי לסיוע לחג. "מרוכ כעס הוא שלף את השיניים התותבות שלו וניסה להשליך אותן עליי", נזכרת פ' בחלחלה. כשראה שהחטיא את המטרה, עבר לקללות נמרצות. "הנקודה האירונית בכל הסיפור הזה היא העובדה שאת השיניים התותבות שלו הוא קיבל מהרווחה", היא מסכמת.

במקרה אחר התקשרה אחת המטופלות לראש-הצוות כדי להודיע שיש לה "עובדת סתומה כמו קיר, שלא מבינה כשמדברים אליה". והיו גם איומים: "שתחכה העובדת הסוציאלית, שתראה מה אעשה לה".

התלות שמפתחים חלק מהמטופלים במערכת הרווחה היא גדולה מאוד, עד שמענקי הסיוע הופכים בעבורם למובנים מאליהם, וסדר העדיפויות הכלכלי שלהם משתבש לחלוטין. באחד המקרים מטופלת שהגיעה לכקש תלושי-מזון הסבירה כי נותרה ללא דבר, אחרי שבזבזה חמש-מאות שקלים בסיבוב בקניון עם ילדיה: "החלטתי שאני לא אומרת להם לא", היא הצדיקה את עצמה לעובדת הסוציאלית המשתוממת. במקרה אחר מטופלת טענה שהיא לא יכולה לשלוח את ילדיה לבית-הספר כי אין לה כסף "ללחמנייה, שוקו ומונית". על רעיונות מהפכניים כדוגמת לחם פרוס (שמחירו מסובסד) ואוטובוסים (המסובסדים לתלמידים), היא סירבה לשמוע. כשהנזקקות הופכת לאורח-חיים קנה המידה הכלכלי מתעוות.

שאלה לדיון:

- איך נוכל לעזור לאנשים עניים מבלי לגרום להם לפתח תלות בעזרה שלנו?

2. לא להסתבך בסוריה! - ד"ר גיא בכור

טרנד חדש הגיע למחוזותינו: לדבר על משלוח סיוע הומניטרי מישראל לסוריה. מעניין, אלה שמציעים את זה היו אלה שדרשו מאתנו להעביר את רמת הגולן לידי משפחת אלאסד, ולסבך כך את ישראל ברמה קיומית. עכשיו אותם אנשים דורשים לעזור לסוריה. כמו אצל כלבו של פאבלוב, אנחנו הרי חייבים לדחוף את אפנו לכל דבר, בין אם זה קשור בנו, או לא. זהו רפלקס מותנה שלנו, בלי להבין שבהרבה מאוד פעמים מדובר היה במלכודת, שממנה כבר לא יוצאים. אותם אנשים בנו על אסד, בתעשיית האשליות, עכשיו הם בונים על המורדים. ה"פרטנר" משתנה, האשליות נשארות.

הישראלים הם, בחלקם, אנשים נאיביים. הניסיון ההיסטורי מלמד שלא הייתה מהמורה או בור שלא נפלנו לתוכם, באשליות "השלום" שנמכרו כאן לכל דורש, ועכשיו מתגלה המהמורה הבאה. לישראל אסור באיסור חמור להתערב באיזושהי צורה במרחף הדמים בסוריה. אין זה הסכסוך שלנו, ואין אלה החברים שלנו, והם גם לא יהיו החברים שלנו.

ראשית, אנחנו לא רואים שמדינות ערב, המדינות "האחיות" לסוריה, ממהרות עם סיוע הומניטארי. ההפך, הן מבהלות מן הסכסוך הזה ומתרחקות ממנו, כי הן מבינות את מידת נפיצותן. אז למה ישראל ראשונה? האם הסורים שלחו לישראל סיוע הומניטארי כאשר הותקפה ישראל בעבר, למשל על ידי סדאם חוסיין?

שנית, וזה העיקר: מדובר במדרון חלקלק. זה מתחיל בסיוע הומניטארי ונגמר ב-18 שנות מלחמה, כפי שהיה בלבנון, עם חיילי צה"ל הרוגים. כזכור בלבנון התחלנו גם כן עם סיוע תמים ופשוט, דרך "הגדר הטובה", למדינה שהיתה שרויה במלחמת אזרחים. זה המשיך עם בקשת סיוע צבאית של הנוצרים המארוזנים בלבנון, המשיך בהעברת נשק, אימונים, עד לכיבוש מלא של דרום ואמצע לבנון בידי עשרות אלפי חיילי צה"ל. ואז נשאר צה"ל בלבנון שני עשורים אבודים מבחינתנו. בעמל עצום הצלחנו להתרומם ולהיחלץ מן הביצה המדממת הזו. ועכשיו דורשי הסיוע לסוריה רוצים להכניס אותנו לביצה מדממת עוד יותר. זהו חוסר אחריות ברמה לאומית. עוד פרדוקס: אלה שמדברים עכשיו על סיוע לסוריה היו אלה שדרשו לצאת מלבנון. גם אם יהיה הסיוע באמצעות צד שלישי, אין זה משנה. נוצר הקשר, ויהיה כבר מי שינסה למשוך אותנו לשם.

ישראל יש נכס גדול מאוד מן השנה האחרונה. היא הצליחה להוכיח שהסכסוך הישראלי-פלסטיני או הישראלי-ערבי בכלל אינו מרכזי במזרח התיכון. אם תהיה מדינה פלסטינית או לא תהיה, זה בכלל לא משנה לאסד, לאחמדינג'אד, לארדואן, לתימן הרוחת או ללוב המתפרקת. במשך כמאה שנים השתמש העולם הערבי בישראל, להפנות לעברה את תשומת הלב העממית ואת הזעם, כדי להסתיר את הבעיות האמיתיות שלו. את השנאות האיומות בין העדות, הדתות, השבטים והאזורים, את אי האכפתיות מן האזרח. ועל הנכס הזה של אי-מעורבות, צריך לשמור.

עכשיו ניתן להבין שלערכ את ישראל בתוך הצרה הזו זה להחזיר אותה אל מעגל של עימות, לקשור אותה שוב לתהליכי סכסוך מרים באזור, בלי שהיא קשורה בהם כלל. לערב אותה זה לדחוף אותה, שוב, לקונפליקטים מסוכנים. אפילו מן השיקול התועלתני: הרי כלל לא ברור מי ינצח שם, וסביר להניח שבעתיד גם ייוולדו בסוריה כוחות חדשים, כתוצאה מן הכאוס. והרי עזרה לצד אחד תמיד תקומם את הצד השני, אז בשביל מה להתערב בכלל?

לשם מה לקבוע עמדה, ואיזה רווח ייצא מכך לישראל?

עלינו להבין זאת, ולשקול כל מעורבות, אפילו מילולית בנעשה שם. לא צריך להמר שאסד יכול או שהמורדים יפסידו. על צה"ל לעקוב יום ולילה אחר הסכסוך הזה, שאינו קשור לישראל כלל, אבל מרחוק. בעבר המזרח התיכון רדף אחרי ישראל, היום ישראל רודפת אחרי המזרח התיכון. אין בזה צורך, הוא יסתדר גם לבד.

שאלות לדיון:

- האם אתם מסכימים עם טענת כותב המאמר?
- האם מותר לנו פשוט לעמוד מנגד כששכנינו נטבחים? מה ראוי לחשוב על המלחמה בסוריה?

3. מה קרה כשאחייניתה של איין ראנד ביקשה ללוות ממנה 25 דולר?

במכתב ארוך שמופיע בספר "מכתבים של איין ראנד" עונה הסופרת המפורסמת לאחיינית שביקשה לקנות לעצמה שמלה. בין היתר היא כותבת: "אני רוצה שתזנחי את הרעיון, אם היה לך כזה, שמגיע לך כסף או תמיכה ממני רק משום שאנחנו במקרה קרובות משפחה"

ב-1949, כאשר ביקשה ממנה אחייניתה הלוואה של 25 דולר כדי לקנות שמלה, איין ראנד כבר הייתה סופרת ידועה ומבוססת. יותר מ-6.5 מיליון עותקים נמכרו מספרה "המעין המתגבר" שפורסם ב-1943, והוא תורגם כמובן לכמה שפות (בארה"ב הרומן נהפך לרב מכר והופיע ברשימת רבי המכר של ה"ניו יורק טיימס" רק ב-1945). אבל מתברר כי הסופרת המצליחה לא מיהרה להלוות לאחיינית ושמה קוני את הכסף שביקשה.

למעשה, ראנד השיבה לבת משפחתה במכתב לא קצר, יש שייכנו אותו הרצאה של ממש, ובו פרשה לפנייה את עיקרי תפישתה באשר לאחריותו של האדם הקפיטליסטי. "קוני היקרה", כתבה ראנד, "את מאוד צעירה, כך שאיני יודעת אם את מודעת לרצינות של הפעולה שבה נקטת כשכתבת לי וביקשת ממני כסף. מכיוון שאיני מכירה אותך כלל, אני מתכוונת להעמיד אותך במבחן. אם את באמת רוצה ללוות ממני 25 דולר אסתכן ואנסה לגלות איזה מין אדם את. את רוצה ללוות את הכסף עד שתסיימי את הלימודים.

אעשה משהו טוב מזה. אעשה את זה קל יותר בשבילך לשלם את חובך, אבל בתנאי שאת תביני ותקבלי את זה כעסקה רצינית. לפני שתלואי את הכסף, אני רוצה שתחשבי על זה היטב.”

בשלב זה פורשת ראנד את תנאי החזר ההלוואה. “אם אשלח לך 25 דולר, אתן לך שנה עד שתצטרכי להחזיר את הכסף כדי שתוכלי להסתדר בעבודה ואז תתחילי להחזיר את הכסף בתשלומים: תשלחי חמישה דולרים ב-15 בינואר 1950, וארבעה דולרים ב-15 של כל חודש לאחר מכן. התשלום האחרון יהיה ב-15 ביוני 1950 ובכך יסתיים העניין. האם את מוכנה לעשות את זה? הנה הדברים שעליהם אני רוצה שתחשבי: ברגע שתמצאי עבודה, תמיד יהיו הרבה דברים שתצטרכי ועליהם תעדיפי להוציא את הכסף שלך, יותר מאשר לשלם את החוב. אני רוצה שתחליטי עכשיו מראש, כאדם כן ואחראי, האם תהיי מוכנה ויכולה להחזיר את הכסף, לא משנה מה יקרה, וזאת כהתחייבות שתעמוד מעל כל הוצאה אחרת.”

ראנד כותבת לקוני כי לא תסכים לקבל שום תירוץ “מלבד מחלה רצינית”. אם קוני תחלה תסכים ראנד לתת לה הארכת זמן אבל לא בשום מקרה אחר “אם כשתצטרכי לשלם את חובך תאמרי לי שאת לא יכולה לשלם משום שאת צריכה זוג נעליים חדש או מעיל חדש או שנתת את הכסף למישהו מהמשפחה שצריך אותו יותר ממני - אראה בך מועלת. לא, לא אשלח אחרייך שוטרים, אבל אראה בך אדם רקוב ולא אדבר אתך או אכתוב לך יותר לעולם.”

בשלב זה ראנד מסבירה לקוני מה פשר התנהגותה המעט קיצונית “עכשיו אומר לך למה אני כל כך רצינית בעניין הזה. אני מתעבת אנשים לא אחראים. אני לא רוצה לשמוע מהם או לעזור להם בשום דרך. אדם לא אחראי הוא אדם שמבטיח הבטחות מעורפלות, ואז מפר את הבטחתו, מאשים את הנסיבות ומצפה שאנשים יסלחו לו. אדם אחראי לא מבטיח הבטחה מבלי שחשב על כל המשמעויות שלה ועל יכולתו לקיים. את אומרת לי שאת רוצה לקנות שמלה ושתמצאי עבודה ותוכלי להחזיר את הכסף. זה בסדר ואני מוכנה לעזור לך, אם לזה בדיוק את מתכוונת. אבל אם את מתכוונת ל'תני לי את הכסף עכשיו ואחזיר לך אותו אם לא אשנה את דעתי בקשר לזה' - אז העסקה מבוטלת.”

“אם את לווה כסף ומחזירה אותו, זה האימון הטוב ביותר לאחריות שיכול להיות. אני רוצה שתזנחי את הרעיון, אם היה לך כזה, שמגיע לך כסף או תמיכה ממני רק בגלל שאנחנו במקרה קרובות משפחה. אני רוצה שתביני כבר עכשיו

כשאת צעירה ששום אדם ישר לא מאמין שהוא מחויב לתמוך בקרוביו. אני לא מאמינה בזה ולא אעשה את זה. אני לא יכולה לחבב אותך או לרצות לעזור לך ללא סיבה, רק בגלל שאת זקוקה לעזרה. אבל את יכולה להרוויח את חיבתי, את העניין שלי ואת העזרה שלי אם תוכיחי לי שאת אדם טוב. תחשבי על זה ותודיעי לי אם את רוצה ללוות את הכסף בתנאים שלי והאם את נותנת את מילת הכבוד שלך שתעמדי בתנאים. אם כן, אשלח את הכסף. אם את לא מבינה אותי, אם את חושבת שאני אישה זקנה ועשירה, קשה ואכזרית, ואת לא מסכימה עם הרעיונות שלי, ובכן, את לא צריכה להסכים, אבל גם אל תבקשי ממני עזרה”.

שאלות לדיון:

- האם תגובתה של ראנד מוגזמת לדעתכם?
- חבר מבקש ללוות מכם סכום כסף לא-קטן, אבל אתם לא בטוחים שהוא מתכוון להחזיר לכם את הסכום. מה תעשו? האם תשאבו השראה מאחד ממשפטיה של ראנד במכתב המצורף?

4. פרופ' אורן הרמן מאמין באמפתיה טהורה

פרופ' אורן הרמן, 39, סופר והיסטוריון של המדע. ראש התוכנית למדע, טכנולוגיה וחברה באוניברסיטת בר אילן.

אז מה אתה חושב? יש באמת אלטרואיזם (זולתנות, רצון כן לעשות טוב לאחרים, ההפך מאגואיזם) אמיתי, טהור?

איזו שאלה. את חושבת שאין?

אני לא בטוחה פתאום.

כשאנחנו מתנהגים בצורה טובה כלפי מישהו, יש לנו תגובות פיזיולוגיות להתנהגות הזאת. אתה יכול להיתקל בהמלס ברחוב והוא מסריח ויורד לו דם מהרגל ואתה מרגיש סטרס אדיר, ואתה נותן לו 20 שקל ומרגיש הרבה יותר טוב. זה אלטרואיזם?

זו השאלה.

נכון. אז אני חושב שאנחנו צריכים להתעסק פחות בשאלה של המוטיבציה, שזו שאלה שכלים מדעיים לא יוכלו לתת לנו מענה בעל משמעות לגביה. אם התוצאה היא שאתה נתת למישהו אחר והוא הרוויח מזה, אז זה אלטרואיזם.

בספר שלך אתה מנסה להתחקות אחר חידת האלטרואיזם דרך סיפורו של ג'ורג' פרייס, גאון אקסצנטרי שהצליח לפצח אותה ואז שם קץ לחייו.

אני מאמין שהדרך הטובה ביותר להסביר מדע היא דרך סיפור, והסיפור של ג'ורג' פרייס הוא האנשה של פרדוקס האלטרואיזם. הביוגרפיה של האיש הזה נקראת כמו משהו מתוסרט לחלוטין. אדם שהיה לו חלק בהרבה מהפכות מדעיות - חקר הסרטן, מהפכת המחשוב, פרויקט מנהטן - ובכל זאת נותר אלמוני לחלוטין. יש המון אנשים נשכחים, אבל הוא באמת מקרה מיוחד. המדע שלו הוא קשה להבנה. המשוואה שהוא כתב היא אמנם מאוד קצרה ופשוטה, אבל אפילו חוקרי אבולוציה מקצוענים לא לגמרי מבינים אם זה משהו גאוני או חסר משמעות לגמרי.

מה הוא ניסה להשיג דרך המשוואה הזאת?

הוא רצה לפתור חידה מדעית חשובה ולזכות בתהילת עולם, והוא התביית על החידה שדרווין עצמו הגדיר הגדולה מכולן. אם האבולוציה היא תחרות אכזרית שבה מצליחים לשרוד הטובים ביותר, איך נסביר את העובדה שבטבע יש כל כך הרבה הקרבה עצמית?

ומה, למעשה, התשובה שמספקת המשוואה?

יש לפעמים תכונות בטבע שיש בהן התנגשות אינטרסים. זה כביכול טוב לקבוצה שהפרטים שמרכיבים אותה יהיו בעלי תכונה כזו, אבל זה רע לאינדיבידואל. למשל, אלטרואיזם. אם יש לך קבוצה של אלטרואיסטים שמתחרה בקבוצה של אגואיסטים, האלטרואיסטים ינצחו. אז אלטרואיזם זו תכונה נהדרת לקבוצה. אבל ברמת האינטרס של האינדיבידואל בתוך הקבוצה, אם אתה יכול ליהנות מהתוצר של הקבוצה אבל לא לקחת בו חלק יש לך יתרון.

לשם ההמחשה, נניח שנכנס פולש לכוורת וכל הדבורים מתגייסות להניס אותו, הן עוקצות אותו ומשלמות בחייהן, אבל אם אני הדבורה האחת שעומדת מהצד - הרווחתי. גם נשארתי בחיים וגם הביסו את הפולש עבורי.

נכון. עכשיו, אם התכונה הזאת תורשתית והיא עוברת לדור הבא, תוך זמן קצר לא יישארו דבורים עוקצות, מה שטוב ליחידים, אולי, אבל לא טוב לקבוצה.

שאלה לדיון:

• מה דעתכם פתרון חידת האלטרואיזם? איך ייתכן שהטבע יעביר בתורשה תכונה שמשמעותה בעצם הקרבה עצמית?

5. תומס האקסלי כתב ב-1888 שאל לנו לחפש בטבע את המוסר. הטבע אינו מוסרי ואינו לא מוסרי. יש בו רק הכרח. וג'ורג' פרייס, שאך לפני זמן קצר הפך לנוצרי - והרי כל הנצרות מבוססת על ההקרבה של ישו - לא מסוגל להכיל את זה. הוא מחליט שהוא יוכיח שהרוח המוסרית יכולה להתעלות מעל הכורח הטבעי ופוצח בחיים של אלטרואיסט רדיקלי. הוא יוצא לרחובות לונדון, מחפש הומלסים ועוזר להם. הוא נותן להם כסף, קונה להם אוכל, מייצג אותם מול המשטרה כשם מסתבכים. חלקם גם עוברים לגור אצלו בבית. וחלקם טיפוסים אלימים, שגונבים ממנו, ואלימים כלפיו, אבל זה משמח אותו, משום שזו הוכחה עבורו שהוא מתעלה מעל המשוואה, שהרוח מנצחת את החומר. הוא כותב לג'ון מיינארד סמית: "נותרו לי רק 15 פני, ואני לא יכול לחכות עד שאחלק אותם". בעבורו זו הייתה הוכחה לטוהר האלטרואיזם שלו.

ג'ורג' עצמו מגיע לרחוב. את השכונות האחרונים לחייו הוא מבלה במבנה שפלשו אליו. הוא חי שם, בין היתר, עם שני ישראלים שחשבו שהאיש הכחוש הזה שממלמל על ישו ודאי משוגע. בוקר אחד, בינואר 75', אחד הישראלים האלה, שמוליק עטיה, מוצא את ג'ורג' פרייס ללא רוח חיים, מתבוסס בדמו. הוא לקח מספריים וחתך את העורק הראשי שלו.

עכשיו, איך מבינים את ההתאבדות הזאת, ועוד ממרחק של 40 שנה? אבל מהכתבים שהשאיר אחריו, כל מיני פיסות נייר שתחב בכיס ומכתבים ששלח ברגע האחרון לחברים, נראה שפרייס מאוד התקשה עם בעיה שאריסטו ניסח 2,500 שנה קודם לכן. אריסטו כתב שהאהבה שאנחנו רוחשים לאחר מקורה באהבה שאנחנו רוחשים לעצמנו, ופרייס, הרציונליסט, גילה שבעצם אין לו דרך לדעת אם האלטרואיזם שלו כלפי עניי לונדון אינו אלא אנוכיות גמורה.

שאלות לדין:

- מה המסקנה שלכם מהסיפור של ג'ורג' פרייס - יש זולתנות טהורה? האם אדם יכול לעשות טוב לאחר מבלי לצפות לתמורה כלל?
- מה לדעתכם ג'ורג' פרייס סבר בסוף ימיו?

קטעי קריאה עם החניכים

1. המקום הכי חם בגיהנום שמור למי שבזמנים של משבר מוסרי שומר על ניטרליות
(דנטה אלגירי, מתוך 'התופת', המאה ה-16)

שאלות לדין:

- למה לדעתכם דנטה מייחס את המקום הכי חם בגיהנום דווקא לאנשים הללו?
- אומרים שההפך מאהבה איננה שנאה, אלא אדישות. האם יש קשר בין האמירה הזו ובין המשפט של דנטה?

2. "מעלה גדולה שאין למעלה ממנה - זה המחזיק בידי ישראל שמך [=שהפך לענין], ונותן לו מתנה או הלוואה, או עושה עמו שותפות, או מציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאול [=יבקש]; ועל זה נאמר "והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה)"
(משנה תורה לרמב"ם, הלכות מתנות עניים, פרק י')

שאלות לדין:

- מדוע נתינת הלוואה לאדם כדי שיתבסס כלכלית בעצמו, או סיוע לאדם במציאת עבודה, הם הדרגה הגבוהה ביותר של הצדקה?
- חשבו על המצב הנפשי של המקבל הלוואה לעומת הצב הנפשי של המקבל צדקה במתנה. מה כל אחד מהם מרגיש כלפי מעשה הנתינה?

3. התרבות החילונית הפוסט-מודרנית נוטה להפחית בערכה של האחריות, ובכך היא יוצרת סתירה משונה. מצד אחד, יש לנו חופש בחירה כמעט בלתי מוגבל. מהצד האחר, כשהדברים משתבשים אין זה באשמתנו. תמיד יש את מי להאשים: עוני, אפליה, ילדות קשה, מערכת החינוך, התעללות נפשית, התקשורת, הממשלה, ג'אנק פוד ושלל צידוקים אחרים.

עובד שפוטר בשל איחורים עקיבים לעבודה תובע את מעסיקו על רקע היותו קרבן של 'תסמונת האיחור הכרוני'. השבועון הבריטי 'אקונומיסט' כתב שבארצות הברית, "אם אתה מאבד את מקום עבודתך אתה יכול לתבוע את המעסיק על העקה הנפשית שהפיטורין גרמו לך [...] אם אתה נוהג שתוי וגורם לתאונה אתה יכול לתבוע מישהו על שלא הזהיר אותך שעליך להפסיק לשתות. תמיד יש מישהו שאפשר להאשים".

יש הרבה מה לומר לזכותה של תרבות כזו. היא צמחה מהמניעים הנעלים ביותר: אהדה, חמלה, הרצון לעזור, הדחף להבין, הסירוב להיות שיפוטי, התשוקה לצדק. היא מעוגנת בשורה ארוכה של דיסציפלינות מדעיות שהעמיקו את הבנתנו בתהליכים הסיבתיים שמאחורי ההתנהגות האנושית. אולם כשהדברים נלקחים עד הקצה, אנו הופכים מסובייקטים לאובייקטים; מפועלים לנפעלים. כשאנו ממקמים את הסיבה למצבנו מחוץ לתחומי עצמנו, אנו נעשים תלויים בזולתנו דרך קבע, ומאבדים את היכולת להשתחרר מכבלי הנסיבות ולהיות אדונים, לא עבדים, לגורלנו.

אין בכך, חלילה, משום טענה נגד החמלה, העומדת במרכז החזון החברתי של התנ"ך. מה שאני טוען הוא שאת החמלה חייבת להדריך המחויבות לעזור לקרבן לשקם את יכולתנו לפעול עצמאית.

(הרב יונתן זקס, "לרפא עולם שבור", עמוד 222-223)

4. אפקט הקוברה \ הלל גרשוני, מתוך דף הפייסבוק "עובדות לא חשובות"

מהו "אפקט הקוברה"?

בהודו תחת שלטון הבריטים, השלטונות הוטרדו ממקרי מוות מהכשת קוברה. לפיכך, הם עלו על פתרון: הוצע פרס כספי לכל מי שיביא נחש קוברה מת.

היזומה הלכה בהתחלה לא רע: אנשים הרגו נחשים והביאו אותם לשלטונות, ומספר הנחשים ירד. אבל אז היו כמה יזמים ממולחים שגילו שזה יכול להיות מקור לא רע להכנסה. כתוצאה מכך, אנשים החלו *לגדל* נחשי קوبرה כדי להרוג אותם ולקבל את הפרס. משגילו השלטונות שהיזומה לא רק שאינה עוזרת אלא שהיא גם מזיקה ומגדילה את כמות הנחשים, החליטו להנמיך את גובה הפרס. כתוצאה מכך, רבים ממגדלי הנחשים שיחררו אותם לחופשי.

התוצאה, אם כן, הייתה הפוכה מהמטרה המקורית, ויותר נחשי קוברה מסוכנים הסתובבו חופשי.

דבר זה הפך לסמל לאפקט "התוצאות הבלתי מכוונות", כאשר מהנדסים חברתיים יוצרים אפקט הפוך למה שהם מתכוונים אליו, כתוצאה מהפער בין הכוונות לבין התמריצים בפועל.

דוגמה מעניינת לכך היה בעת גילוי המגילות הגנוזות: הוצע סכום כספי לכל מי שיביא פיסה מן המגילות הגנוזות, כדי לעודד אנשים למצוא ולהביא מגילות לרשויות. כתוצאה מכך התברר שבדואים קרעו מגילות שהם מצאו לחתיכות קטנות, כדי להגדיל את הסכום הכספי שיהיו זכאים לו, דבר שהביא לתוצאה ההפוכה ממה שביקשו החוקרים להשיג.

דוגמאות נוספות הן גם קצבאות זקנה, שמתמרצות אנשים לחסוך פחות לעת זקנה במהלך חייהם; "חוק הילד האחד" בסין, שהביא לרצח תינוקות (בעיקר בנות) ולחברה שאין בה איזון מספרי בין גברים לנשים; קצבאות עוני ונכות, שככל שמגדילים אותן גדלים הנסמכים עליהן; חוקים המסייעים לאמהות חד-הוריות ברחבי העולם שבפועל פוגעים בהן - ועוד רבים כאלה.

שאלה לדיון:

- האם יש סיטואציות שבהן אנחנו עוזרים לנזקקים ובפועל דווקא מזיקים להם? נסו לחשוב על דוגמה שכזו.

1. נחלק את החניכים לארבע קבוצות. כל קבוצה תשחק את התפקיד של וועדת סל התרופות של משרד הבריאות, שקובעת אילו תרופות המדינה תסבסד לחולים ואילו יישארו למימון עצמאי של החולים, אם יוכלו לממנם. שתי קבוצות יקבלו רשימת קריטריונים ויציבו את סדרי העדיפויות שלהם בסדר יורד:

- תרופה מצילת חיים אצל 30% מהחולים
- תרופה מאריכת חיים ב-5 שנים לחולים סופניים
- תרופה מצילת חיים ל-15% מהחולים
- תרופה משפרת איכות חיים - אנשים עם פגיעה במערכת העיכול יוכלו לאכול שוב במקום לקבל הזנה דרך האף.
- מימון כסאות גלגלים לעשרות אלפי נפגעי תאונות דרכים בשנה (בהינתן שאין אלטרנטיבה כמו 'יד שרה')
- תרופה מאריכת חיים ב-10 שנים לחולים סופניים (50% אחוזי הצלחה, על האחרים התרופה לא משפיעה)
- ניתוח לייזר לכל בעלי המשקפיים במימון מלא של המדינה.
- תקצוב מכשירי שמיעה לחירשים עד גיל 50.
- תרופה מצילת חיים ל-45 חולים סופניים (95% אחוזי הצלחה, עלות פי שננים מכל סעיף אחר).

מותר לכל קבוצה להכניס ארבעה קריטריונים בלבד לסל התרופות (למעט הסעיף האחרון של התרופה עם 95% אחוזי הצלחה, אם לוקחים אותה נשארו רק עוד שננים לקחת).

שתי הקבוצות הנותרות יחלקו את עוגת התקציב של משרד הבריאות.

סך כל התקציב 100 מיליון ₪.

כל סעיף בתקציב עולה 25 מיליון ₪. איך תחלקו את עוגת התקציב שלכם?

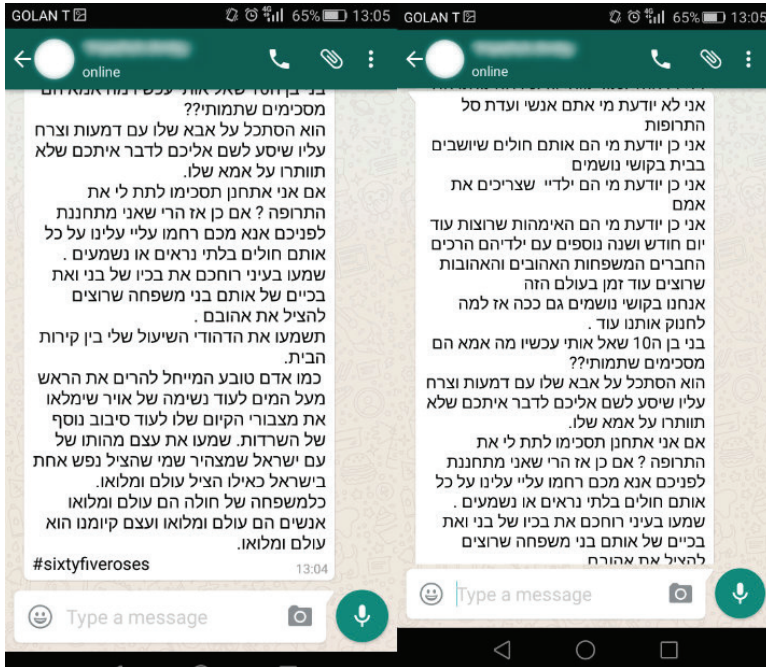
- סימון מוצרי מזון מזיקים ומשמינים
- חלוקת חיסונים נגד שפעת בחינם
- פרסום אזהרה נגד צריכת סיגריות
- הכשרת מתנדבי הגשת עזרה ראשונה (אין אלטרנטיבה של מד"א וכדומה)
- השתתפות במחקר רפואי למציאת תרופה לסרטן
- תרופה מצילת חיים בסל התרופות בעבור מאה חולים.

שאלה לדין:

- כולנו רוצים לעשות טוב, והלוואי שהיו מספיק משאבים כדי להצליח לממש את כל השאיפות ולשפר את חיי כולם. אולם יש גם סדרי עדיפויות. אדם אחד תורם את כל כספו לאנשים חסרי קורת גג, אך לילדיו לא קנה בגד חדש כבר חמש שנים. האם סדרי העדיפויות שלו נכונים? ומהם סדרי העדיפויות המוצלחים ביותר במקרה של משרד הבריאות?

2. מתודת המשך:

מחלת הסיסטיק פיברוזיס היא מחלה תורשתית קשה המתאפיינת בבעיות עיכול קשות, קשיים בנשימה, חוסר יכולת ספיגה של ויטמינים שונים. חולים בזן מסוים של סיסטיק פיברוזיס צפויים שלא לעבור את שנתם ה-30. להלן הודעת וואטספ ששלחה אישה החולה במחלה לחברי ועדת סל התרופות (מתוך אתר "כאן - תאגיד השידור הציבורי")

שאלות לדיון:

- האם לדעתכם חברי ועדת סל התרופות צריכים להתייחס להודעות מהסוג הזה?
- מה עליהם לחשוב אחרי קריאת ההודעה? האם ההודעה אמורה לשנות את דעתם בעניין הרכב סל התרופות?

3. סרטון על הוועד העולמי - <https://youtu.be/C22YcW0Vvhg>, או חפשו בגוגל "הוועד העולמי תחקיר". בסרטון מוצגת העובדה שעמותת הוועד העולמי הציגה את עצמה כעמותה שעוזרת לנזקקים, אך בפועל כנראה בעיקר שילמה מיליונים למקורביה.

שאלות לדיון:

- כיצד עלינו להתמודד עם הקשיים במציאת האנשים הראויים לצדקה באמת?
- איך נבחן למי ראוי לתת צדקה, למי הכסף יעזור ואת מי הוא יקדם?

4. קראו יחד עם החניכים את הכתבה הבאה (מתוך אתר Ynet יהדות, מאת קובי נחשוני) וחשבו ביחד על הרגלי נתינת הצדקה שלכם. עלינו לחשוב היטב למי לתת את הצדקה שלנו.

רבנים: צדקה - לא לכל קבצן; רבים מהם נוכלים - קובי נחשוני

האם יש לתרום לקבצנים ופושטי היד בצמתים וברחובות? האם הם אכן זקוקים לכסף והפעולה מוגדרת כצדקה? הרבנים שרלו, אבינר וליאור נדרשים לסוגייה

המשבר הכלכלי בעיצומו ומספר פשוטי היד ברחובות הולך וגדל. האם מצוות הצדקה מתייחסת באופן שווה לכל אחד מהם? ynet יהדות דגם שלושה שו"תים שניתנו בתקופה האחרונה על ידי רבנים בולטים בציונות הדתית, והם מלמדים על תמימות דעים: לא כל פושט יד הוא נזקק - רבים מהם נוכלים. יש לתת צדקה רק לאדם או לארגון המבטיחים שהכסף ממלא את ייעודו.

התשובה הטרייה ביותר ניתנה על ידי ראש ישיבת ההסדר בפתח תקווה הרב יובל שרלו בערב חג השבועות. אחד הגולשים באתר כיפה שאל: "בזמן האחרון יוצא לי לחשוב הרבה האם אני צריך לתרום לקבצנים ברחוב. הכוונה לקבצנים - לזרם החרדי וה'נחמנים' שקופצים כמעט בכל מקום".

הרב שרלו השיב כי מדובר ב"שאלה עדינה מאוד", וקבע: "לצערנו הגדול יש כל כך הרבה רמאים, ולפיכך מה שנכון לעשות הוא לתרום למוסדות שאתה תומך בהם וגם יודע שהכסף לא 'זולג' אלא אכן הולך לייעודו". הוא הוסיף כי באופן עקרוני אין כל חיוב לתרום למוסדות - "גם בשל העובדה שאינך רוצה לתרום למוסדות אלה וגם בשל העובדה שאינך חייב לתת אמון במי שמתרים כי הוא אכן מעביר את הכסף למוסדות האלה".

קיצוני יותר הוא רב היישוב בית אל שלמה אבינר, שטען לאחרונה כי הקבצנים, רובם המוחלט, הם רמאים ואינם באמת נזקקים. בשו"ת סלולרי שפורסם בשבוע שעבר בעלון בתי הכנסת "עולם קטן" הוא נשאל "האם חובה לתת צדקה לכל פושט יד?", והשיב: "רק אם יש הוכחה שהוא עני. 90% מהם הם נוכלים".

רב נוסף שנדרש לסוגיה הוא יו"ר ועד רבני יש"ע, הרב דב ליאור. בתכנית שאלות ותשובות עמו ששודרה בערוץ 7 לפני כחצי שנה, עלתה לשידור אחת המאזינות וסיפרה: "אני עובדת במרכז העיר. יש הרבה קבצנים, ואני משתדלת לתת להם, גם אם סכומים קטנים. אישי טוען כי אין לתת צדקה למי שלא צריך, וזה ואפילו לא נחשב לצדקה, אך איך ניתן לדעת אם הקבצן זקוק לכסף באמת? ואם זה לא נחשב לצדקה - למה לתת לקבצנים?".

הרב ליאור קבע בתשובתו: "מכיוון שלא יודעים מי באמת זקוק לכסף - מספק לא חייבים לתת. את מצוות צדקה אפשר לקיים על ידי נתינה לארגוני צדקה מהימנים או משפחות נזקקות שאת מכירה באופן אישי".

פעולה די' ידיים

מטרת הפעולה:

ראינו את המצוקות. חוינו את הקשיים. שקלנו את הדברים לכאן ולכאן והבנו לעומק מה המצב באמת.

מה עכשיו? שלוש ארבע - ולעבודה. יש לנו את הכוח לעזור, לקדם, לסייע, לתמוך, להוביל, לעודד, לחזק, לשנות, לתפעל. זה בידיים שלנו. מחפשים לקנות ספר? העדיפו חנות שמעסיקה בעלי מוגבלויות. פגשתם אדם שתקוע בגלל פנצ'ר באמצע הכביש? עזרו לו להחליף גלגל. יש לכם שעה פנויה בשבוע? אמצו קשיש מבית האבות הסמוך למקום מגוריכם. מדהים להיודע לטוב העצום שאפשר לעשות אם רק מקבלים אחריות.

מאמרי העשרה ורקע למדריך

1. בת המצווה שלא תשכח \ אתר The Marker

עדי, אימא של מאור גראו-רומס, הגיעה עם הצעה למתנת בת מצווה בלתי שגרתית: טיול לגאנה לצורך עבודה התנדבותית עם יתומים. למאור לקח כמה שניות כדי להיענות להצעה ולהתחיל לתכנן את המסע. "לפני שלוש שנים איבדתי את אבא שלי בתאונת עבודה, וכל נושא היתמות מאוד דיבר אלי", מספרת כעת מאור למה בחרה דווקא ברפובליקה המערב-אפריקאית. "היה לי חשוב להתגייס לעזור לילדים. אני ואימא חכרות בתנועה הרפורמית, ויש לנו שנת מצוות, שבה בני המצווה נדרשים לקבל על עצמם אחריות, אז חשבתי שזו תהיה דרך טובה". עדי ומאור, המתגוררות בתל מונד, אמנם לא התנחמו בפסיכולוגיה, אבל מצאו מפלט בהתנדבות. "במהלך שלוש השנים האחרונות החלטנו במקום להילחם בחושך להדליק את האור", מספרת האם עדי. "החלטנו לעזור לסביבה. במקום להתעסק בעצמנו, להתעסק בזולת. מאור החלה להתנדב

אצל וטרינר ולסייע לילדים אוטיסטים. ההתעסקות עם אנשים אחרים סייעה לנו להעריך את הדברים שיש לנו ולא לראות את עצמנו כמסכנות”.

”סבתא נתנה לנו תקציב לטיול בת מצווה, והיה ברור לנו שהטיול יהיה קשור בעזרה לזולת ובתיקון עולם”, מוסיפה מאור. “אני ילדה שמסתכלת על ה”ש”, ורציתי לחלוק את זה עם אנשים שיש להם פחות ממני”.

גאנה שוכנת לחופי מפרץ גינאה שבאפריקה, הם גבולה הדרומי, וגובלת בחוף השנהב במערב, בבורקינה פאסו בצפון ובטוגו במזרח. אוכלוסייתה מונה כ-23 מיליון נפש, והיא אחת המדינות האפריקאיות הבודדות שמתקיימת בהן דמוקרטיה מלאה, ורמת הפשיעה בה נחשבת לנמוכה מאוד.

עדי ומאור רומם הגיעו לפרויקט ההתנדבות שבו השתתפו דרך ארגון HelpApp, שמקשר בין אלפי מתנדבים לפרויקטים התנדבותיים ברחבי ישראל, שנועדו לסייע לניצולי שואה ולמשפחות נזקקות, ולפרויקט התנדבותי ייחודי באפריקה. “בעבר הייתי יו”ר אגודת הסטודנטים במכללה למנהל, ויצא לי להיות במשלחת הומניטרית לעולם השלישי”, מספר איתי מתתיהו (32) ויו”ר ומייסד ארגון HelpApp. “הרגיש לי כמו הדבר הטוב ביותר שעשיתי בחיים, והחלטתי שאני רוצה להשקיע בזה. השליחויות לחו”ל הופכות אותנו לשגרירים הטובים ביותר של ישראל בעולם וגם תורמות לאיחוי שסעים בחברה הישראלית”.

מדוע בחרתם לעודד התנדבות דווקא באפריקה? “פשוט משום שא-לוהים עזב את היבשת הזאת, ולאזור שאנחנו נוסעים אליו אין אזהרות מסע. אנחנו באים במשלחת לשבועיים-שלושה. קבוצה אחת מלמדת מתמטיקה, מדעים והגינה, וקבוצה שנייה הולכת לבתי יתומים ומקיימת פעילות חברתית. אנחנו גם מסייעים כשיפוץ בתי הספר ומביאים אתנו שני טון של סיוע הומניטרי, צעצועים וביגוד”.

המשלחת הראשונה של HelpApp יצאה לדרך באוקטובר האחרון ובה 37 גברים ונשים בני 18 ומעלה, חוץ ממאור בת ה-12. “קיבלנו 400 בקשות להצטרפות למשלחת ממגזרים שונים ומכל רחבי הארץ”, מספר מתתיהו. “חשוב לנו שגיעו אנשים עם רקע בעשייה חברתית, אבל זה לא תנאי הכרחי. הגיעו אנשים עם סיפורי חיים מאוד מורכבים שעברו משברים וחיפשו מזור. תחושת השליחות הייתה משותפת לכולם”.

שאלות לדיון:

- אתם מוצאים קשר מיוחד עם בת מצווה וסיוע לאחרים?
- מתי בפעם האחרונה השתמשתם במתנות שהקב"ה חנן אתכם בהם כדי לעזור לזרים בפועל?

2. מתוך "לא עומדים מנגד", דווייר גאן, אתר אלכסון.

אז מה צריך לעשות כדי לא להיות הצופה הפסיבי שעומד מהצד כשנערה שיכורה נלקחת במעלה המדרגות במסיבה, או כשילדה נדרסת בכביש סואן? בשנים האחרונות החלו סוף סוף חוקרים להשתמש בראיות שהצטברו לאורך השנים כדי לכדוק איך אפשר לבלום את אפקט הצופה מהצד ולעודד אנשים להתערב. הכשרת צופים מהצד להתערבות היא תחום עולה במניעת בריונות ואלימות המקבל בשנים האחרונות מימון רב מהמרכז לבקרת מחלות ומניעתן בארצות הברית. תכניות חדשות אלה מתמקדות בהפלת חמשת המחסומים להתערבות שדארלי ולטאנה תיארו עוד ב-1970: על הצופה מהצד להבחין בתקרית, להבין שמדובר במצב הדורש התערבות, להרגיש אחריות אישית, לבחור בשיטת ההתערבות, ולהשלים את ההתערבות.

לאור תפקידה המרכזי של התרבות בנושא זה, תכניות רבות מתמקדות בשינוי נורמות חברתיות באמצעות יצירת לחץ חברתי מסוג חדש - הלחץ לעשות את הדבר הנכון. "איך משנים נורמה" שואל לוין, שמחקרו על התנהגויות סיוע בערים הוביל אותו לשיתוף פעולה עם ה- *Heroic Imagination Project*, פרויקט מסן פרנסיסקו שנלחם בהשפעות השליליות של קונפורמיזם וצנייתנות. "אנחנו מנסים להשתמש באותם כוחות שמעודדים אותנו ללכת בתלם כדי ליצור לחץ קונפורמיסטי חדש שיוביל אותנו בכיוון הנכון", הוא מסביר.

תכנית נוספת, *Mentors in Violence Prevention* של כץ (MVP בקיצור), עובדת עם מובילי דעת קהל - מאמנים, מורים, אתלטים, ראשי ארגוני אחווה - על שינוי הנורמות החברתיות האלה. הרעיון הוא זה: אם נצליח לשכנע את הילדים ה"מקובלים" או להתעמת עם חבר אחווה או חבר קבוצה שעומד לנצל מישהי, הקהילות שלהם יתחילו אט אט לעודד התערבות.

כך, מחנך המעורב זה מכבר במאבק באלימות מינית, אומר: "השאלה היא לא מה לומר לנער בקבוצת הפוטבול של התיכון המקומי, אלא איך לחדור למערכות האלה. איך לאלץ את המנהיגים לקבל אחריות?"

בה בעת, הפסיכולוג אלן ברקוביץ משתמש בתוכנית שנקראת Social Norms Approach, אשר פותחה כדי למנוע צריכת אלכוהול מופרזת בקמפוסים. האסטרטגיה של התוכנית היא לפרק את הנורמות החברתיות הקיימות לגורמים ולחשוף את הדינמיקה של אפקט הצופה מהצד. הבנה עמוקה של התופעה עוזרת לנו להבין מתי מישהו עובר את הגבול ומעניקה לנו את הכוח והתמריץ הנדרשים כדי להתערב. "אם שואלים גברים: 'האם תכבד מישהו שמתערב בתקיפה מינית אפשרית?', הם תמיד עונים כן," מסביר ברקוביץ. "אבל הם לא מאמינים שגברים אחרים חושבים כך. יש פער בין האמונות שלנו לבין אופן שבו אנו תופסים את אמונותיהם של אחרים." אולי אם נצליח לשכנע בחורים שלא רק הם מודאגים לגבי נערה שבחור אחר מנסה לקחת למעלה, נגדיל את הסבירות שמישהו יתערב.

תכניות הכשרה להתערבות מנסות גם לספק לגיבורים לעתיד את הכלים שיאפשרו להם לפעול בבטחה וביעילות. "רוב האנשים חושבים שיש להם רק שתי אפשרויות - להתערב פיזית או לא לעשות כלום," אומר כך. "התפקיד שלנו כמחנכים הוא לספק להם מגוון אפשרויות כדי שתהיה להם זמינות ברגע האמת." לביישנים, לאנשים שחשים לחץ חברתי רב ולפחדנים באמת, כך ואחרים ממליצים להתערב בהסחת דעת - לומר לתוקף שהמכונית שלו נגרת או שמישהו קורא לו היא טקטיקת התערבות יעילה, למרבה הפלא. הם ממליצים גם לחפש שותפים להתערבות: חברותיה של מותקפת עשויה לסייע בחילוץ, כמו גם גורמי סמכות או שוטרים.

שאלות לדיון:

- אלו דרכי התערבות נוספות מונה הכותב, מעבר לניסיון פיזי לעצור את התקיפה?
- כיצד נוכל לעודד אנשים נוספים למנוע עוולות ולהתגבר על אפקט הצופה מן הצד?

3. ראיון עם עדי אלטשולר, מייסדת 'נפיים של קרמבו', באתר MAKO

קצת עליי: "כשהייתי בת 12 התחלתי להתנדב בעמותת איל". במסגרת ההתנדבות הגעתי להיות חונכת אישית של כפיר קובי ז"ל, ילד מתוק, חמוד, חייכן ומקסים עם שיתוק מוחין. למעשה, דרכו נחשפתי יותר ויותר לעולם של חינוך מיוחד.

בזכות היכולות החברתיות הגבוהות שהיו לו והיחס המדהים של משפחתו אליו, שתמיד הסתכלה על המסוגלות ולא על הקושי, הבנתי שהצורך הגדול של ילדים עם צרכים מיוחדים הוא במסגרת חברתית. ואז בגיל 16, הצטרפתי ל-lead, ארגון לפיתוח מנהיגות צעירה, והחלטתי שאני רוצה להקים את תנועת הנוער הראשונה והיחידה בישראל לצעירים עם צרכים מיוחדים, תנועת נוער שתהיה מסגרת חברתית, חינוכית בלתי-פורמלית לצעירים מהחינוך המיוחד, כדי שיקימו חיי חברה מלאים ויובילו לשינוי חברתי.

"הגשמתי חלום עם עוד הרבה אנשים. לפני כמעט ארבע שנים העברתי את הניהול השוטף של התנועה לידי סא"ל במיל' אופירה רותם, מנכ"לית התנועה, שהיא, עם שאר אנשי המטה המקצועיים והמוכשרים, עושים לילות כימים בעבור התנועה. הם לקחו את הסטארט-אפ עם 8 הסניפים והפכו אותנו לתנועת נוער של ממש עם 22 סניפים ברחבי הארץ. מאז אני משמשת כנשיאה וועד המנהל".

"בשנת 2004 קיבלתי את 'אות תמרי', האות לאיכות, מנהיגות ומצוינות (כיום 'אות רמון'). בשנת 2005 זכיתי ב'פרס ברנשטיין' על התנדבות ומנהיגות חברתית; ב-2007 קיבלתי את פרס יקירת הוד השרון של הליונס, ובשנה שלאחר מכן בתואר 'אשת השנה' של ליונס ישראל. ב-2008 נכנסתי לרשימת עשרת יזמי השנה של 'ארנסט אנד יאנג' וב-2013 ב'פרס רפפורט', על יוזמה מחוללת שינוי.

"נפיים של קרמבו גם כן זכתה בפרסים משמעותיים כארגון: 'אות הנשיא למתנדב' ב-2009; הדלקת משואה בהר הרצל בשנת 2008; תואר 'התנועה החברתית של העשור' מעיתון מעריב; וב-2011 בתו מידות לאפקטיביות מארגון 'מידות'".

איך מצליחים בגיל כל כך צעיר?

”הייתם צריכים להחליף את השאלה ב’איך מצליחים בגיל בוגר?’. בגיל צעיר קל יותר להצליח כי הפחדים לא מנהלים אותנו. החוכמה היא להצליח לרדוף אחרי החלומות גם בגילאים מאוחרים, כשכבר נכנסים קולות ורעשים למערכת ואנו עוצרים את עצמנו מללכת עד הסוף אחר הדברים שחשובים לנו ואנו מאמינים בהם. לי הייתה המון תמיכה ועזרה מהמשפחה שלי, של כפיר, ארגון lead ואנשים טובים שלימדו אותי וסייעו. ההצלחה היא לא שלי. היא של הרבה אנשים.”

מה החלום שלי?

”החלום שלי ש’כנפיים של קרמבו’ תהפוך להיות תנועת נוער בינלאומית עם סניפים בכל עיר, יישוב וכפר. יש לי חלום אישי יותר והוא לכתוב ספר, מעין מדריך למייסדים, שייתן כלים למייסדים בתהליכי המעבר השונים שבהקמת ארגון ושחרורו.”

איפה אהיה בעוד חמש שנים מהיום?

”חמש זה עוד רחוק. עוד שלוש שנים אקים בית ספר משולב שיביא את עקרונות ותפיסות החינוך המיוחד לעולם של החינוך הרגיל.”

הטיפ שלי להצלחה

”לרצות להשתנות ולהשתפר כל הזמן ובאותה נשימה להיות רכים וסלחנים כלפי עצמנו.”

שאלות לדיון:

- האם אתם מזדהים עם דבריה של עדי שלפיהם קל להצליח דווקא בגיל צעיר?
- מה הניע אותה לפעולה? האם קיים בסביבתכם אלמנט דומה שיעזור להניע אתכם או את החניכים שלכם לפעולה?

1. להיות נעים, מתחשב, רגיש, קשוב; להיות בעל ישרה, אומץ וחוסן נפשי; לדעת להיענות לאנשים שונים בדרכים שונות, איש-איש לפי צרכיו ולפי מקומו בתמונה הכוללת - פירושו להתנהל בעולם בדרך הדומה, ככל שאנושיותנו מאפשרת לנו, לזו שא-לוהים מתנהל בה בעולם. אנו מחקים את א-לוהים לא רק במה שאנחנו עושים, אלא גם בסוג האדם שאנחנו בוחרים להיות... סוג האדם שהננו הוא עדות לערכים שאנו מאמינים בהם. לו נתבקשתי לסכם בשתי מילים מה האמונה מבקשת מאתנו להיות, הייתי אומר - נוכחות מרפאת.

(הרב יונתן זקס, "לרפא עולם שבור", עמוד 310-309)

שאלות לדיון:

- חשבו על ציטוטים מהתנ"ך או מספרות חז"ל המתארים כי מה שהקב"ה דורש מאתנו הוא להיות 'נוכחות מרפאת'.
- אלו צעדים יעזרו לנו לעזור לכל אדם לפי צרכיו?

2. לחיות ולאהוב - ד"ר ליאו בוסקילה

...אני גם חושב שבני אדם זקוקים לטיפוח. אני מתכוון לזה בכל הרצינות. אנו זקוקים לכך שיאהבו אותנו, אנו זקוקים לכך שירגישו בנו, אנו זקוקים לכך שיגעו בנו, אנו זקוקים לביטוי כלשהו של אהבה. אלה מאתנו העוסקים בחינוך מיוחד, מכירים ללא ספק את מחקריו של סקילס, את העבודה הנהדרת שעשה בבית יתומים לילדים נטושים. הוא שם לב שילדים עזובים בבית יתומים נהפכו אדישים יותר ויותר, עד שלא עשו דבר לבסוף, רק ישבו. בכניסתם הם היו ילדים רגילים מבחינת מנת המשכל, אולם כעבור שנה או שנה וחצי, הידרדרה מנת המשכל שלהם לשיעור של פיגור חמור. הוא שאל את עצמו מה קורה, ולקח אפוא שניים עשר ילדים, אחרי מהומות גדולות כי ההנהלה לא הסכימה לכך, והשאיר את שאר הילדים במקום. הוא לקח את שנים עשר הילדים אל הקצה האחר של העיר, למוסד של נערות מפגרות בגיל ההתבגרות, ומסר ילד אחד לכל אחת מהבנות. הילדות האלה לא היו מאורות גדולים מבחינה רוחנית, אבל היה אכפת להן באמת. אתם יודעים, יש הרבה ילדים בעלי יכולת

שכלית בלתי רגילה, אבל הם אינם מגיעים לשום מקום- אין להם שום דבר נוסף ליכולת זו. לעומת זאת, אני מכיר ילדים רבים אחרים, שהם יציבים, טובים וממוצעים, שהשפעתם נפלאה והם יכולים לעורר אחרים- אלה יפרשו כנפיים! סקילס מסר ילד נטוש אחד כזה לכל אחת מהבנות, שאהבו אותם עד בלי די, ובכו כאשר הושיבו את הילדים באוטובוס בסוף היום, מפני שהן נאלצו להחזיר אותם. השינוי היחידי היה בעובדה שלקחו את הילדים האלה, אהבו אותם, שיחקו איתם והתייחסו אליהם אישית. סקילס מתאר מחקר מעקב אחרי אותם שניים עשר ילדים. כל אחד מקבוצת הביקורת שנותרה בבית היתומים מאושפז במצב פסיכוטי, או חוסה במוסד ממלכתי במצב של פיגור עמוק. לעומתם, מהקבוצה שטיפלו בה הנערות המפגרות, כולם מלבד אחד סיימו בית ספר תיכון, כולם נשואים, יש רק מקרה אחד של גירושין, אף אחד אינו מקרה סעד וכל אחד מהם מפרנס את עצמו. הגורם השונה היחיד בין הקבוצות הוא העובדה כי "מישהו ראה אותי, מישהו נגע בי, מישהו הרגיש אותי, מישהו דאג לי קצת".

שאלות לדיון:

- מה הניע את מחקריו של סקילס?
- חשבו - האם כשסקילס יצא לדרך הוא ידע מה תהיה התוצאה הסופית?
- מה נוכל ללמוד מהמחקר לעולמנו האישי?

3. באותו חדר קטן, בקיץ 1916, גולל בפני את הרעיון הפשוט והנשגב של ה"חלוציות".

- חלוץ פירושו "צועד בראש", אמרתי. - באיזה מובן? פועלים?
- לא, זהו מושג הרבה יותר רחב. כמובן, דרושים גם פועלים, ואולם לא זה המובן של המילה "חלוץ". לנו יהיו אנשים המוכנים "לכל", לכל מה שתדרוש ארץ ישראל. ל"פועל" יש האינטרסים הפועליים שלו, לחיילים ה- *esprit de corps* שלהם; לרופא למהנדס ולכל השאר יש הרגלים משלהם, אם אפשר לומר כך. אולם אנו צריכים להקים דור, שלא יהיו לו אינטרסים ולא יהיו לו הרגלים. מטיל ברזל סתם. גמיש- אבל ברזל. מתכת, שאפשר לחשל ממנה כל מה שיש צורך בו בשביל המכונה הלאומית. חסר גלגל? - אני הגלגל. חסרים מסמר, בורג, גלגל תנופה?

קחו אותי. צריך לחפור אדמה? אני חופר. צריך לירות? אני חייל. משטרה? רופא? עורכי דין? מורים? שואבי מים? בבקשה, אני עושה את הכול. אין לי פרצוף, אין פסיכולוגיה, אין רגשות, אין לי אפילו שם: אני- האידיאה הטהורה של שירות, מוכן לכל, אינני קשור בשום דבר; אני יודע רק ציווי אחד: לבנות.

- אין בני אדם כאלה, - אמרתי.

- יהיו.

שוב טעייתי והוא צדק. הראשון מבני אדם אלה ישב לפני. הוא בעצמו היה כזה: עורך דין, חייל, פועל במשק חקלאי. אפילו לתל-חי בא לחפש עבודת-אדמה, מצא שם את מותו מכדור של רובה, אמר "אין דבר", ומת ככן אלמוות.

(זאב ז'בוטינסקי מספר על יוסף טרומפלדור)

שאלה לדיון:

- מתי חוויתם בפעם האחרונה את התחושה של "חסר גלגל - אני גלגל"?

4. בתי גלי הייתה בת ארבע כאשר ערב אחד היא הפתיעה אותי בעת שטיילנו במדרחוב בירושלים.

"אבא, אני רוצה שקל", ביקשה.

"בשביל מה?", שאלתי.

"בשביל לתת לכוריס", ענתה.

אינני מכיר שום בוריס ולבטח לא אחד כזה שמנהל עסקים עם בתי הקטנה, לכן אך טבעי היה שאשאל אותה:

"מי זה בוריס בדיוק?"

"נו, אתה יודע...", אמרה בקולה הקטן, "זה שמנגן".

הבנתי מיד שהיא מתכוונת לאותו הנגן המנגן למחייתו במנדולינה, נתון לחסדיהם ולטוב לכם של העוברים ושבים. עם זאת הופתעתי שהיא יודעת את שמו.

גלי לקחה את המטבע וניגשה לנגן שהיה מרוכז בחפציו באותה שעה. היא נעמדה לפניו ומשלא זכתה לתשומת לבו פנתה אליו בקול שקט:

“בוריס, זה בשבילך”.

הנגן הרים את עיניו והתבונן בה בהשתאות:

“איך את יודעת שקוראים לי בוריס?”, שאל במבטאו הכבד.

בתי הקטנה הביטה בו שנייה קצרה ואמרה:

“אמרת לי בפעם שעברה!”.

“אבל איך זכרת?”, שאל הנגן ואור גדול נגלה בעיניו. על כך לבתי לא הייתה תשובה. למעשה השאלה כלל לא הייתה “מוכנת” לה, כאילו חשבה בלבה: “מה הבעיה?... אמרת לי את שמך ואני זכרתי. מה כאן מפתיע כל כך?”.

התבוננתי במחזה מהצד בתדהמה. נדהמתי מהעובדה שאותו אדם היה בעיניי חלק אינטגרלי מהנוף העירוני בארצנו, כזה שחולפים על פניו מבלי להקדיש לו חלקיק של תשומת לב, ומאידך, בשביל גלי הוא היה ‘בוריס’ אדם עם שם, כמוני וכמוה, אדם מעניין הגורם לה הנאה כנגינתו.

תדהמתי הייתה כאין וכאפס לעומת הדבר הבא שקרה.

בוריס התיישר, לקח את המנדולינה לידי, והחל מפיק מספר צלילים ממיתרי הכלי. גלי במקביל הניחה את השקל בתוך קופסת הפח החלודה, ובו ברגע בוריס הפסיק את נגינתו.

הוא כרע אל עבר קופסת הפח, הוציא מתוכה את המטבע והחזיר אותו לגלי.

“את חברה שלי”, אמר בחיוך רחב לב, “בשבילך אני מנגן חינם”, והמשיך כנגינתו...

(יוני לביא, מתוך אתר ‘מילה טובה’)

שאלה לדיון:

- חלקנו זוכרים לשים לב לאחרים. הבעיה היא שלא תמיד אנחנו זוכרים גם להראות להם ששמנו לב. איך נעזור לעצמנו לפעול ולא לשבת בחיבוק ידיים?

מתודות והפעלות

1. נעמיד את החניכים בשורה ישרה, וניתן להם הנחיה כזו: מיד נקרא שורה של אמירות קצרות. מי שהאמירה הזו מדברת אליו והוא מסכים עם התוכן שלה, יצעד צעד קדימה. מי שלא מזדהה עם האמירה נשאר במקומו. אלו הם שמונת ההיגדים:

- אני חושב שצריך לאפשר ליהונתן פולארד לעלות לישראל.
- יוקר המחייה במדינת ישראל גבוה מהממוצע בעולם המערבי, וצריך לטפל בזה.

- חשוב לדאוג שכל מוסד ציבורי בישראל יהיה נגיש לנכים
- אסור להפלות חרדים בקבלה לעבודה אם הם מוכשרים לתפקיד.
- על המדינה לאפשר שוויון הזדמנויות לכל ילדי ישראל - מסביון ועד דימונה, משדרות ועד קיסריה.

- ניצולי השואה בישראל צריכים לקבל יחס ראוי מצד החברה.
- כל עובד זכאי לזכויות בסיסיות כמו ימי מחלה, שכר מינימום והפסקות בזמן.

- כל אזרחי ישראל מחויבים בשירות צבאי או אזרחי.
אחרי שהחניכים צעדו, נבקש מהם לשים לב לאן הגיעו ולחזור לשורת ההתחלה.

עכשיו נבקש מהם לצעוד שוב על פי אותם ההיגדים, אבל עם טוויסט - הפעם, יצעד קדימה רק מי שעשה משהו למען מימוש המטרה או פעל כדי לקדם אותה. די מהר נשים לב, שמבחינת המעשים רובנו עומדים מאחורי השאיפות שלנו. אנחנו לא מממשים מספיק את האידאלים.

2. נשחק עם החניכים את המשחק 'חזירים קפיטליסטים'.

כל חניך מקבל פתק אדום, פתק לבן, ושלושה סוכריות טופי. בקופה נשמור

עוד כמה עשרות סוכריות טובי להמשך המשחק. המשחק מתנהל בסבכים, כשבכל סבב החניכים צריכים להרים את אחד הפתקים. אם כל החניכים מרימים פתק לבן, כולם זוכים בשתי סוכריות טובי מהקופה. אם חניך אחד או שניים מרימים פתק אדום בעוד כל השאר מרימים לבן, אלו שהרימו את הפתק הלבן מעבירים סוכריה אחת משלהם לאלו שהרימו את הפתק האדום. אם שלושה חניכים או יותר מרימים פתק אדום, איש לא מרוויח דבר.

נסו לעקוב אחר החניכים - האם הם מסוגלים לשתף פעולה סיבוב אחר סיבוב ולהרוויח יחד סוכריות רבות, או שיצר החמדנות משתלט על חלקם וגורם להם להרים את הפתק האדום בתקווה לגרוף את הרווחים על חשבון כל השאר?

שאלות לדיון:

- איזה סוג של אנשים אנחנו - אלו שתורמים לאחרים (ונתרמים בעצמם לא פחות), או אלו שמחפשים רק 'לא לצאת פראירים' ולקחת מכולם?
- איך נוכל לעודד את שיתוף הפעולה ואת הערבות ההדדית בחברה שלנו?

3. רקפות בין הסלעים

אפשר להשמיע את השיר של אריאל הורוביץ, "כמו רקפות בין הסלעים" בכתובת הזו: <https://youtu.be/PoZVRNq8tI> או בחיפוש שם השיר ביוטיוב.

רקפות בין הסלעים

מילים ולחן: אריאל הורוביץ

בין הצפירות בכביש לרחובות המלוכלכים
בין משפחות הפשע לטלוויזיה השטחית
כמו רקפות בין הסלעים
הפנים היפים של הארץ מתחבאים

בין הישנים ברחוב לדקירות במועדון
בין מה שבדרך כלל קוראים בעיתון
כמו רקפות בין הסלעים
הפנים היפים של הארץ מתחבאים

בין הדגלים הכתומים לחולצה הכחולה
בין שוק הפשפשים לקריית הממשלה
כמו רקפות בין הסלעים
הפנים היפים של הארץ מתחבאים

וכשהיא לפתע צריכה
שמישהו ישכב בבוץ בתוך שוחה
לא תאמין איך הם מופיעים
כמו רקפות בין הסלעים

שאלות לדיון:

- מה הכוונה במילים "הפנים היפים של הארץ מתגלים"?
- מתי הרקפות בכל זאת מופיעות?
- מה יכול לגורם להם להופיע יותר?

4. נצפה בקטע מתוך הסדרה "מה אתם הייתם עושים" של חיים הכט, בכתובת https://youtu.be/90vA_32nhXM או בחיפוש המילים "מה אתם הייתם עושים ארוך" באתר יוטיוב. בסרטון (כ-18 דקות אורכו) מוצגת סיטואציה מבוזמת, ובה אישה שנזרקו חפציה לרחוב אחרי שלא שילמה לבעלי הבית של הדירה שהיא שוכרת את דמי השכירות החודשיים. עוברי האורח מגיבים לסיטואציה בדרכים שונות - חלקם מתעלמים, אחרים מנסים לעזור, ויש גם כאלה שמתגייסים עם כל הלב. מה אתם הייתם עושים?

שאלות לדיון:

- האם יש בנו האומץ והתעוזה לפעול ברגע האמת או שאנחנו נמנעים מלנקוט פעולה?
- האם לדעתכם יש קשר בין העובדה שהאדם שנחלץ לעזרה בסרטון שרוי בעצמו בקשיים כלכליים ובין היקף התמיכה שלו? מהו הקשר בין הדברים?

פעולה ה' פה

מטרת הפעולה:

"אינני מדבר כי יש לי כוח לדבר; אני מדבר כי אין בי כוח לשתוק", כתב הראי"ה קוק. לפעמים אנחנו רואים עוול מול העיניים, אבל אין לנו איך לטפל בו. דבר אחד לא יוכלו לקחת מאתנו: את הזעקה. תמיד נוכל לעורר, להתריע, להפגין. גם אם גדול עלינו לטפל ישירות בעוול, נוכל להיות לפה' בעבור נפגעים חסרי מילים. נוכל לזעוק את זעקת העולים החדשים שלעתים מושלכים להתמודד עם הבירוקרטיה הישראלית בלי הכוונה מראש. נצעק בעבור המושתקים והמדחיקים, הנפגעים והעזובים. נדבר בשם ניצולי השואה ועובדי הקבלן, פלסטינים שעזרו לשב"כ (משת"פים) והופקרו לגורלם המר ולאדם שהעלה פוסט בפייסבוק ובו תיאור של תלונה שלא טופלה במשטרת ישראל. היום, יותר מאי פעם, לכל אחד מאתנו יש קול שנשמע. באו נשתמש בו לדברים חיוביים.

ביחידה הקרובה, האחרונה, נבין איך הקול שלנו יכול לקדם את העולם למקום טוב מהמקום שבו הוא נמצא.

מאמרי רקע והעשרה למדריך

1. "עקימת שפתיו הוי מעשה - כוחו של דיבור"

הגמרא בכמה מקומות טובעת מטבע לשון: "עקימת שפתיו הוי מעשה" (בתרגום מארמית: הזזת השפתיים היא מעשה). אם למשל אדם אמר דבר שקר מסוים לאדם אחר, הוא לא יוכל לרחוץ בנקיון כפיו ולהגיד שלא עשה דבר, משום שעצם הזזת השפתיים נחשבת למעשה ויש לקבל אחריות על המעשה הזה.

בתורת רבי שניאור זלמן מלאדי, האדמו"ר הזקן מלובביץ', המשפט הזה מקבל מקום מרכזי מאוד. בתורת חב"ד מקובל לדבר על שלושת לבושי הנפש, שלושת הכלים המרכזיים של הנפש להתבטא בעולם. שלושת הלבושים הם מחשבה, דיבור ומעשה. המעשה הוא החיצוני והמוכהק ביותר, והמחשבה היא

הלכוש הפנימי והמוסתר ביותר, אך מקום ייחודי יש דווקא לדיבור. הדיבור הוא הלכוש המקשר באופן ברור בין הפנים לחוץ. דיבורו של אדם מבהיר את כוונותיו בבהירות ממחשבותיו הפנימיות, ולעתים אף ממעשיו בפועל. לפי האדמו"ר הזקן ב"שער הייחוד והאמונה" (א), העולם נברא באותיות ובמילים. בכל רגע ורגע האותיות והמילים הללו מהוות את העולם, ואם ייפסקו המילים הללו מלהישמע העולם יחזור לתוהו ובוהו.

מעלתו של האדם היא בכוח דיבורו. בספר בראשית (ב, ז) כתוב כך: "וַיִּצְרַח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָר מִן הָאֲדָמָה, וַיִּפֹּחַ בְּאָפָיו נְשֵׁמַת חַיִּים, וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה". את המילים "נפש חיה" מתרגם אונקלוס "רוח ממלא" - רוח מדברת. כשרבי יהודה הלוי מחלק את העצמים והברואים בעולם לחלקים שונים, לדרגה שמגיע אחרי דומם וצומח הוא קורא "מדבר".

בהלכות תשובה שבספרו 'משנה תורה' מפליג הרמב"ם בשבח הווידי. בחב"ד מפרשים את ההפלגה הזו בכך שכשהרהור תשובה נשאר רק הרהור הוא לא משפיע בעוצמה רבה על הנפש. מרגע שהרהור יוצא מהשפתיים הוא נכנס לגדר של דיבור, ו"עקימת שפתיו הוי מעשה".

שאלות לדיון:

- מתי בפעם האחרונה הרגשתם בכוח העצום שיש בדיבור?
- האם זכור לכם דיבור שהרשים אתכם במיוחד?

2. "לא תשתוק": חרדים מדברים על הטרדות מיניות - מנדי גרוזמן

קבוצת צעירים חרדים הקימה עמוד פייסבוק חדש כדי להציף את נושא הטרדות המיניות שלרוב מטופל בתוככי הקהילה החרדית. "אנו פועלים להיאבק בשתיקה, שהיא לא באשמת שום אדם, אלא תוצאה של מאפיינים שנהוגים בחברה"

צעירים חרדים החליטו לפעול להעלאת המודעות לטרדות מיניות בחברה החרדית, והדרך שבה בחרו היא הקמת דף הפייסבוק, פלטפורמה שבעצמה לא מקובלת רשמית בחברה. הדף "לא תשתוק" הוקם בשבוע שעבר, וכבר צבר תאוצה רבה ברשת. מטרתו המוצהרת היא להיות במה ל"חרדים שחוו, היו עדים או סתם רוצים לדבר על פגיעות מיניות, תקיפה ואונס".

מקימי הדף הם שלושה צעירים ושלוש צעירות, כולם מהשכבה החרדית שפנתה ללימודים אקדמאיים: סטודנטים לפסיכולוגיה, איש שיווק, ואף מומחה לקרימינולוגיה. הם נענו ליזמתה של אביגיל קרלינסקי, סטודנטית לסוציולוגיה שעובדת כיום בהייטק. לדבריהם, היכולת העיקרית של הדף היא להעלות את המודעות לנושא, וזאת באמצעות פרסום סיפורים. על מנת לשמור על אנונימיות, הגולשים שולחים את העדויות אל חברי הנהלת הדף, והם עורכים את הטקסט ומעלים אותו לרשת ללא ציון שם השולח.

”כשמדברים על סוגיית ההטרדות בחברה החרדית צריך להבדיל בין ההשתקה לבין השתיקה”, מסביר ל-mrg יהדות צביקי פליישמן, אחד היוזמים. ”יש מערכת של השתקה, אך בשלב בראשון אנו פועלים להיאבק בשתיקה. שהיא לא באשמת שום אדם, אלא תוצאה של מאפיינים שנהוגים בחברה החרדית. פשוט אין מודעות. הנפגעים מתביישים. הבסיס לזה הוא העובדה שכלל נושא המיניות לא מדובר, כי התייחסות אליו היא כאל נושא שצריך להיות בצנעה. אבל המצב הזה מביא לכך שגם נושא ההטרדות המיניות לא מדובר, וכך הנפגעים מתביישים, ההורים לא יודעים, לא מטופלים, וגם הפוגעים ממשיכים בדרכם”.

פליישמן אומר כי עצם העובדה שהסיפורים יסופרו ויופצו ברשת תהיה שלב ראשון להפסקת הביישנות השוררת סביב הנושא. לדבריו, שבוע לאחר השקת העמוד, כבר הגיע אליהם חומר רב, והוא מצוי כעת בעריכה. ”הרעיון שלנו הוא שאנשים יספרו, ויראו את גלי התמיכה. הגולשים לא יידעו את שמותיהם, אבל הנפגעים יראו הכול, את הלייקים והתגובות, והם יחזקו אותם. נפגעים נוספים שיראו את היחס החם שאחרים מקבלים יקבלו מכך עידוד לשלוח גם את סיפוריהם”.

שמו של הדף הוא ”לא תשתוק”, מעיד על המסר שעורכי הדף מנסים להעביר: השתיקה היא לא רק מעשה לא מוסרי, אלא גם מעשה הנוגד את הוראת ההלכה.

שאלות לדיון:

- האם אתם מסכימים עם טענת פעילי ”לא תשתוק”, שהשתיקה היא מעשה המנוגד להוראת ההלכה?
- מה בעצם לא מוסרי בשתיקה?

3. אחיו של אברהם השבוי בעזה: "אמרו לנו שאם נדבר - חייו בסכנה"

בני משפחתו של מנגיסטו המוחזק בידי חמאס זה עשרה חודשים טוענים כי חצה את הגבול בשל מצבו הבריאותי, אולם בשב"כ ובממשלה דרשו מהם להנמיך פרופיל: "הכול יעשה בשקט". חבר משפחה: "לאף אחד לא אכפת".

(מתוך אתר וואלה!, דנה ירקצי)

כמעט שנה עברה מאז 7 בספטמבר 2014, היום שבו התקשר איש שב"כ לאחד מילדי משפחת מנגיסטו שבאשקלון והודיע להם כי אחיהם, אברהם בן ה-28, חצה את הגבול לרצועת עזה ונמצא בשטחי האויב". הוא אמר לנו לא לדבר עם איש ולא לספר לאיש מהמשפחה הרחוקה, אפילו לא לילדים, כי מדובר במקרה ביטחוני מסווג שיסכן את החיים שלו", שחזר יאלו מנגיסטו בן ה-32, הבכור מתוך תשעה אחים. "ברגע כזה אתה חושב שכל מה שאומרים לך זה אמיתי! אנחנו הקשבנו, שתקנו, היינו בשוק, עשינו את מה שאמרו לנו".

כבר יומיים שיאלו, ראש המשפחה, לא ישן. עיניו אדומות מחוסר שינה, טרודות מדאגה גוברת לקראת היום שבו יתפרסם מקרה נפילתו בשבי של אחיו. זה שנה שבני משפחת מנגיסטו שותקים ומקשיבים לבכירים במערכת הביטחונית. עתה, כשהם מאוכזבים ומתוסכלים ולאחר שכל הצעדים להנמיך פרופיל במטרה להחזירו בחיים אל חיקם עלו בתוהו, הם מבינים שהגיע הזמן לדבר.

לדברי יאלו, מנגיסטו נכנס לדיכאון עמוק עקב מותו של אחיו הגדול ממנו בשנתיים. "הוא איבד כל קשר עם המציאות, הוא הוגדר כלוקה בנפשו", סיפר על מצבו הבריאותי של אברהם. לדבריו, אחיו אושפז בבית החולים סורוקה שבבאר שבע פעמיים, אך הטיפולים לא עזרו והוא השתחרר בשל התנהגות טובה. בבית החולים טענו כי הוא לא מסכן את עצמו ולא את הסביבה. במידה רבה, מסבירים בקרבת בני המשפחה, הסיבה הבריאותית היא שהביאה את אברהם לחצות את הגבול וליפול בשבי האויב.

"מה ששמענו כאן בשכונה זה שהוא יום אחד קם, לקח תרמיל והלך לכיוון עזה. בדרך ראו אותו אנשים בשביל של קצ"א, הסויר הצבאי מצא את התרמיל שלו על הגדר, בתיק היה תעודת זהות וספר תנ"ך ומאז נעלמו עקבותיו. יש

אומרים שהוא באונר"א ויש אומרים שהוא נחטף בידי חמאס", מסביר אחד הדיירים בשכונה על השמועות סביב סיפור נפילתו בשבי של שכנם. "זאת פדיחה של צה"ל שאפשרו לאזרח לעקוף אותם ולחצות את גדר המערכת. הם מתביישים בזה ובגלל זה מונעים את הפרסום."

בסוף החודש, לאחר שיחת הטלפון של איש השב"כ, מגיע מפקד אוגדת עזה אל בני המשפחה כדי לעדכן אותם במצבו של בנם. "הוא אמר לנו 'אנחנו יודעים איפה הוא, יש לנו את האנשים שלנו ואנחנו עוקבים אחריו'", אמר יאלו. "רצינו לדעת פרטים ואמרו לנו שהוא בריא. אמרו לנו שהוא בשבי חמאס, חקרו אותו שם ושומרים עליו. אמרו לנו לשתוק, כי זה היה אחרי מבצע 'צוק איתן'. לא רצו שיחשיבו אותו כחייל, כי הוא אזרח."

בתחילת השבוע פנו בני המשפחה אל חברת הכנסת לשעבר פנינה תמנו-שטה, שמאז אותו יום מלווה את המשפחה. היא הפעילה את קשריה ולחצה על משרד ראש הממשלה כדי שיפעל בנושא ולא יסיר אחריות. בעקבות פעולותיה של חברת הכנסת לשעבר, נשלח אל בית המשפחה אלוף-משנה במילואים, ליאור לוטן, מתאם מטעם ראש הממשלה בנימין נתניהו לנושא הנעדרים והשבויים.

"המידע שהוא נתן לנו היה הפוך לגמרי מהמידע שנתן לנו מפקד אוגדת עזה", סיפר יאלו, "הוא אמר שהם לא יודעים איפה הוא, 'איבדנו קשר עמו'. נכנסנו לשוק טוטאלי, היינו בהלם ולא האמנו. הוא הביא לנו את הדוגמה של גלעד שליט ואמר כי פרסום האירוע רק יזיק לו. 'שליט היה בשבי במשך חמש שנים רק בגלל הפרסום התקשורת', הוא אמר לנו". את הטענה הזו משמיעים גורמי הביטחון לבני המשפחה בכל פעם שעולה השאלה בדבר פרסום המקרה.

לדברי יאלו, לוטן אמר לו: 'אם אתה רוצה תפרסם, אבל הפרסום רק יזיק לאחייך, אתה אחראי. אנחנו נמשיך לפעול בעבורו, אבל אתה מחבל במאמצים, אתה יכול להסיר את הצו פרסום, אבל אתה צריך להחליט - אתה רוצה את אחייך או את התקשורת'.

יאלו מנסה לתאר את התחושות שעוברות על בני המשפחה. "עובר יום, עוברים עוד יומיים, כל יום אתה מאמין שמחר יחזירו אותו. עובר שבוע. אנחנו חיים עם התקווה שהוא יחזור, אתה חייב להאמין". אבל כבר עשרה חודשים, ואחיהם עדיין לא שב.

יאלו הסביר כי האחים רצו לפרסם את האירוע מאז שהתרחש, אולם הוריהם החליטו להיענות לבקשת הממשלה ולא לפרסם את הפרטים: "בעדה יש כבוד מאוד גדול לשלטון. בעיני העדה ראש הממשלה הוא כמו מלך - מה שהוא אומר מכבדים ומקבלים בהכנעה. אף על פי שאנחנו, הילדים ובני המשפחה, התנגדנו וביקשנו להסיר את צו איסור הפרסום, קיבלנו את הבקשה של ההורים והלכנו יד ביד עם המדינה. לא היה מרצון, אלא מאילוץ.

שאלות לדיון:

- אברה מנגיסטו עדיין נמצא בשבי החמאס ברצועת עזה. האם לדעתכם במקרה הזה הסיפור הושתק בגלל צורך ביטחוני, או מפני שמדובר במשפחת עולים מאזור מצוקה?
- רבים משווים בין הסיפור של גלעד שליט - חייל צבר אשכנזי ממצפה הילה שבצפון הארץ, ובין סיפורו של מנגיסטו - אזרח עולה מאתיופיה המתגורר באשקלון. האם העובדה ששליט הגיע ממשפחה 'חזקה' יותר עזרה לבני משפחתו להשמיע את הקול שהביא לשחרורו?

קטעי קריאה עם החניכים

1. חובת הדיווח על פגעי הרשעים

מתוך הספר 'פתחי תשובה' (אורח חיים קנ"ו):

וראיתי להזכיר פה ע"ד אשר כל הספרי מוסר הרעישו את העולם על עוון לשון הרע, ואנכי מרעיש העולם להיפוך עוון גדול מזה וגם הוא מצוי יותר, והוא מניעת עצמו מלדבר במקום הנצרך להציל העשוק מיד עושקו. דרך משל במי שראה באחד שהוא אורב על חברו בערמה על הדרך במדבר להרגו, או שראה מחתרת כלילה בביתו או בחנותו, הייתכן שימנע מלהודיע לחברו שיזהר ממנו משום איסור לשון הרע, הלא עונו גדול מנשוא שעובר על לא תעמוד על דם רעך.

וכן כתב בערוך-השולחן (חושן משפט תכו, א):

הרואה את חברו טובע במים או ליסטים באים עליו או חיה או שאר מין צרה

יכול להצילו בעצמו או לשכור אנשים להצילו, ולא הציל, או ששמע שונאים מלחשים לעשות לו רעה ולא הודיעו או שידע שאנס רוצה לאנסו לחברו והוא יכול לפייסו ולא פייסו וכן כל כיוצא בדברים אלו, עובר על "לא תעמוד על דם רעך"... וכל שכן שמחוייב להציל את חברו מכל תקלה ונזק שאחרים רוצים להכשילו, וכל שכן שמחוייב להציל נזק לרבים או אפילו ליחיד, מחוייב למחות אם ביכלתו למחות.

תלמוד בבלי, מסכת שבת דף נד עמוד ב:

כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה - נתפס על אנשי ביתו.

באנשי עירו - נתפס על אנשי עירו.

בכל העולם כולו - נתפס על כל העולם כולו.

רש"י: נתפס - נענש על עבירות שבידן.

שאלות לדיון:

- מה לדעתכם נפוץ היום יותר - אנשים שמדברים במקום שבו צריך לשתוק, או אנשים ששותקים במקום שבו צריך לדבר?
- לפי ה'פתחי תשובה' וה'ערוך השולחן' - איך דואגים לעזור לנפגעים מבלי לעבור על הלכות 'לשון הרע'?
- מדוע מי שיכול למחות ואינו מוחה נענש על עברות של אנשים אחרים?

2. תנועה בדממה - רני רזנהיים

בסיסה של תנועת הנוער בצעקה.

בצעקה בחוסר המוכנות להסכים למצב החברתי, הביטחוני.

תנועת נוער שאינה צועקת אינה תנועת נוער.

תנועת נוער אדישה אינה תנועת נוער.

האדם הפרטי, הבודד יכול להתקדם בלימודיו ללא מסגרת תנועתית. והוא יכול להתנדב במד"א או במועדונית מעל ביתו.

על מנת לזעוק צריך קבוצה.

במציאות האדישה והקרה, יש צורך בקבוצה על מנת להעיר את הצעקה של היחיד.

האדם הפרטי מרגיש שאין לו כוח לשנות, שאין לו כוח להשפיע.

האדם הבודד ניצב מול עיתון בודד, מחניק את זעקתו, חוסם את ליבו.

אולם, כאשר הוא יודע שיש עוד רבים נוספים,

ישנה קבוצה אליה הוא שייך שמעוניינים אף הם לשנות ולזעוק- יפתח את ליבו לזעוק ולעשות.

יפרוץ את אדישותו.

זוהי תפקידה ומהותה של תנועת הנוער. לפעול. לזעוק. לשנות. להילחם.

לעשות מעשים קטנים וגדולים על מנת לשנות את המצב.

לא לשתוק. לא להיכנע. לא להיות אדיש.

ליחיד אין כוח, אך לתנועה יש.

תנועה מעוררת את האכפתיות של היחיד ורותמת אותו לעשייה.

שאלות לדיון:

- מה ייחודה של תנועת הנוער על פני האדם הבודד, לפי רזנהיים?
- מתי בפעם האחרונה השתמשתם בכוח של קבוצה כדי למחות ולזעוק?

3. יש מה שמאחד

האב הזקן כינס את בניו ובנותיו לפני מותו.

הם עמדו שם ביחד עשרה בנים וארבע בנות, מבוגרים וצעירים, חכמים ופחות חכמים, בעלי הון ותפרנים, גבוהים ונמוכים, יפים וכאלה שלא. כולם עמדו שם ליד מיטתו של הזקן שעמד לעצום את עיניו לנצח.

‘אבא, אנחנו כולנו כאן! אמר הבכור.

'כולם כאן?' שאל שוב הזקן שלא ראה את הקטן שבכנים שהסתתר מאחורי כיסא גדול.

גם אני כאן, אבא! הכריז הצעיר ונדחף קדימה.

'אתכופף', ביקש הזקן בלחש, 'מתחת למיטה יש חבילה של מקלות, תביא אותם'.

הצעיר התכופף ושלף מתחת למיטה, צרור מקלות קשור היטב ומהודק.

'תספור!' ציווה הזקן.

'ארבע עשרה', הכריז הצעיר, וכולם הבינו את המשמעות.

'תשבור!' אמר הזקן בקול צרוד.

הם הביטו זה על זה, אולי לא שמעו טוב, אולי משהו השתבש אצל האבא האהוב שלהם רגעים לפני מותו.

והזקן רק אמר שוב: 'תשבור בני, תשבור!'

הוא ניסה בידי, הוא ניסה גם ברגליו, הוא דפק בכל כוחו, אבל הצרור נשאר שלם, המשימה נכשלה.

'תנסו גם אתם, כולכם', אמר הזקן בקול שנשמע בקושי, 'תשברו!'

הצרור עבר מאחד לשני, וכולם ניסו, הגדולים והקטנים, החזקים והחלשים, אבל הם לא הצליחו, המקלות נשארו שלמים, אפילו לא סדק.

'לא הצלחנו, אבא! אי אפשר לשבור, אולי נביא מסור?'

הזקן חייר חיור רפה, 'לא צריך. רק תתירו את הקשרים ותפתחו את המקלות'.

הם התירו ופתחו, ארבעה עשר מקלות התפזרו על הרצפה.

'שכל אחד ייקח מקל, אמר הזקן, והם לקחו.

'זעכשיו תשברו!'

בחדר נשמע ק...א...נ...ץ... מתמשך וכל המקלות נשברו בקלות, אפילו החלשים הצליחו.

זהו זה' אמר הזקן, 'אתם כמו המקלות. כשאתם מאוחדים, כשאתם מחוברים וקשורים זה בזה, אף אחד לא יצליח לשבור אתכם, אפילו לא מסור. אבל אם תיפרדו, אם תתפזרו, אם תתרחקו, אם תתירו את הקשר, איש לא יהיה מוגן. תזכרו את זה. זו כוחה של האחדות. היו שלום ילדיי'.

הוא עצם את עיניו לנצח, והותיר את בניו מחוברים יותר מאי פעם.

שאלה לדיון:

- לקבוצה יש כוחות שגדולים מסך הכוחות של כל היחידים שבה. אחד הכוחות המרכזיים הללו הוא הצעקה. צעקתו של האדם היחיד לעולם תהיה חלשה יותר מצעקתה של הקבוצה. ראיתם עוול או מצוקה? תאספו כמה אנשים ביחד ותצעקו על זה. הקול שלכם ישמע למרחק רב.

4. פעילים מסניף עזרא הר נוף מחזקים את התושבים - יעל הון

בשעות אחר הצהריים יצאו עשרות חניכים, מדריכים ובוגרים מסניף עזרא הר נוף לחזק את תושבי השכונה. לערוץ 7 הם אומרים: "ביחד ננצח".

חניכים, מדריכים ובוגרים בסניף עזרא הר נוף יצאו בשעות אחר הצהריים לרחובות השכונה לחזק את התושבים ורוח העם, בעקבות הפיגוע הרצחני הבוקר בבית הכנסת "קהילת יעקב" בהר נוף.

עם חולצות תנועה, שלטים ופתקים הם יצאו בהכרזה: "ביחד ננצח, עלינו להתגבר".

"כששמענו על הפיגוע חשבנו לבטל את הפעילות שהייתה אמורה להיערך היום בסניף, מתוך מחשבה שהחניכים יפחדו לבוא וירצו להישאר בבתיים", מספרת מעין סעדון, רכזת סניף עזרא הר- נוף.

"במחשבה שנייה, מתוך התייעצות עם ההנהלה התחרטנו. הגענו למסקנה, שדווקא חשוב לקיים פעילות, לא לתת לאויבנו לשבש את מהלך חיינו, גם שקשה לנו, להילחם ולא לוותר. קרן היום התמוטטות וערעור - נרצחו אנשים במקום שבו הם מוגנים, בבית ה'. ולכן, אנחנו כתנועת נוער שמנסה לחנך וליצור חברה טובה נגיע היום, נקיים פעילות ואף מעבר, כל החניכים, הפעילים בתנועה והבוגרים יגיעו היום לשכונה, יכינו שלטים, יחלקו דפי חיזוק וממתקים לתושבים, לעודד את רוח העם".

מחר, סניף עזרא הר נוף יארח את צוות ההדרכה מסניף אריאל הר נוף ויחשבו ביחד כיצד אפשר לרומם ולחזק ביחד את השכונה.

שאלות לדיון:

- חשבו על האפשרות שרק קומץ פעילים מסניף עזרא הר נוף היו מגיעים לחזק את רוח התושבים. האם הם היו זוכים לחשיפה הגדולה ברשת?
- כיצד המקרה הזה מבטא את העיקרון של הקבוצה החזקה מסך כוחותיה הפרטיים?

מתודות והפעלות

1. קחו על עצמכם פרויקט של זעקה וקידום השיח הציבורי. תחליטו שאתם, חברי הקבוצה או הסניף כולו, מקבלים על עצמכם משימה אחת - לקדם את המחאה הציבורית בתחום מסוים. על מה למחות? לא חסר. הנה רשימה חלקית בלבד:

- משפחתו של אברה מנגיסטו עדיין מחכה שמדינת ישראל תשחרר אותו משבי החמאס בעזה.
- משפחותיהם של הדר גולדין ואורן שאול הי"ד מחכים שגופותיהם יובאו לקבורת ישראל.
- במקומות רבים ברחבי הארץ עדיין מונהגת אפליה כנגד חרדים ויהודים ממוצא אתיופי.
- למרות החוקים בנושא, בתי עסק רבים אינם מונגשים לבעלי מוגבלויות.
- המשטר בסין קוצר את איבריהם של מתרגלי השיטה הרוחנית "פאלון גונג", ומוכר אותם לכל המרבה במחיר. מדינת ישראל חתומה על שיתופי פעולה מסחריים בהיקף עצום עם המשטר הסיני, למרות הביזיון המוסרי.
- ניצולי שואה רבים חיים היום מתחת לקו העוני.

על כל נושא שמזכר כאן יש המון חומר קריאה להעמקה. בחרו לכם, כקבוצה, נושא אחד הקרוב ללבכם, ותתחילו לעשות רעש - לפרסם אודותיו בפייסבוק, לשלוח מכתבים לכל מי שקשור (כולל לדרגים הגבוהים ביותר - ראש העיר, הנשיא, שרים בממשלה וראש הממשלה בעצמו), להפעיל את הקול. שכולם ידעו שסניף עזרא שלכם קיבל על עצמו פרויקט.

למתקדמים - אפשר לנסח הודעה העוסקת בתחום שבחרתם, ולהפיץ אותה בפורום נרחב בוואטצאפ. נסו לראות כמה מהר ההודעה שניסחתם תחזור אליכם מקבוצות אחרות, ברשת חברתית אחת או אחרת.

הרשתות החברתיות הגדילו לכל אחד מאתנו את החשיפה הפוטנציאלית שיוכל לקבל למסריו. הניסיון לרתום את הכוח הקבוצתי בשימוש הרשתות החברתיות להשמעת קול של נפגעים מושתקים היא התנסות מעשית חשובה בערכות הדדית.

2. בקשו משני חניכים להתנדב להתווכח מול הקבוצה. כל צד ייצג רעיון מנוגד לשני, בשלושה סבכים של ויכוח. נושאים לדוגמה - חלוקת ירושלים למען השלום, חובת לכישת תלבושת אחידה בבית הספר, איסור חוקי על שימוש בסמארטפונים מתחת גיל 14, יוזמה לצמצום פעילות התנועה ליום אחד בשבוע בלבד. אפשר גם להמציא נושאים משלכם, כמובן.

בסבב הראשון, כל צד ידבר דקה וחצי.

בסבב השני, צד אחד ידבר צד וחצי והצד השני ידבר 45 שניות.

בסבב השלישי, צד אחד ידבר דקה וחצי והצד השני ידבר 20 שניות.

אפשר לחזור על המתודה עם מתנדבים שונים נוספים.

בסיום שלוש הסבכים, נשאל את החניכים מי משני הצדדים דיבר בדרך משכנעת יותר. סביר להניח שהחניך שהיה לו זמן רב יותר לשטוח את טענותיו גם ישכנע יותר בדבריו.

לא כולם מסוגלים להשמיע את קולם: חלקם פגועים מדי, חלקם עייפים, חלקם אינם יודעים לתקשר טוב מספיק. השיח הציבורי מתנהל לעתים בחד צדדיות שצד אחד היכול לדבר בחופשיות וצד שני המוגבל בדיבורו. התפקיד שלנו, כחברה, הוא להשמיע את קולם של המושתקים, ולאפשר להם לצעוק את שחסר להם.

3. נצפה עם החניכים ביחד בכתבה חדשותית אחת על מחאת האוהלים שהתחילה בשדרות רוטשילד - https://youtu.be/Y_tfbT_3fq5 (א)

חפשו "כך הפך איציק שמולי למנהיג מחאת האוהלים" ביוטיוב). המחאה האדירה בהיקפה, שבהפגנה הגדולה ביותר שלה השתתפו כ-400,000 אלף מפגינים, התחילה בעקבות אירוע (Event) בפייסבוק שיצר הד חסר תקדים. כך התחילו קומץ מצומצם של פעילים חברתיים את אחת המחאות הנרחבות והמקיפות ביותר שידעה מדינת ישראל.

4. צה"ל נאבק בשמועות הקטלניות (או בכתובת <https://youtu.be/6aj5OtORUC8>).

תופעת המידע המתפרסם בוואטצאפ לפני שחרור הרשמי של דובר צה"ל היא תופעה כאובה. הסרטון המצורף מתאר את המאבק של משפחות הנפגעים ושל צה"ל להפסיק את חרושת השמועות הבלתי-אחראיות ולתת את הכבוד הראוי לנפגעים.

בסצנה בלתי-נשכחת בתחילת הקומיקס ספיידרמן, אומר הדוד בן לאחינו פיטר פרקר את המשפט הבא: "עם כוח גדול באה אחריות גדולה". העולם המודרני הביא לפתחו של כל אחד מאתנו כוח גדול מאוד, בדמות הרשתות החברתיות. נוכל להשתמש בו לדברים אדירים. אסור לנו לעשות בו שימוש לרעה.

בהקשר הזה אפשר לקרוא את דבריו פרופסור אסא כשר, מחבר הקוד האתי של צה"ל:

"אני מפציר בכל אדם שמגיעה אליו, בנסיבות לא רשמיות, ידיעה על נפילת חייל, לא לתת לה שום פרסום, גם לא במעגלים קרובים שמטבעם הם הולכים ומתרחבים. נימוק עיקרי: למזלם הטוב של כמעט כל האנשים, אין להם מושג מה קורה להורים, נשים, אחים וילדים, כשהם מתבשרים על מות אדם קרוב, יקר ואהוב מאין כמוהו. רגעי הודעה כאלה הם הרגעים הגרועים ביותר בחייו של אדם. לא בא בחשבון לגרום לרגעים כאלה לקרות אצל אדם בהודעה מקרית בערוץ תקשורת כלשהו כולל פייסבוק. רגעים כאלה צריכים להתנהל באחריות קיצונית. לדוגמה: צוות המודיעים הצבאי תמיד כולל רופא, למקרה הצורך. הם צריכים להתנהל גם בכבוד הראוי, באמינות המלאה, ברגישות המקסימלית. נימוק משני: ישראל היא מדינה למודת שכול. במהלך השנים התפתחה בה תרבות רגישה, אחראית, ראויה, של מסירת הודעות בדבר נפילה ושכול. ראוי

לכבד את התבונה ההיסטורית שהצטברה בנהלים ובמנהגים ולא לפגוע בה מטעמים שאין להם מקום - רייטינג תקשורת או להיטות להיראות יודע יותר מאחרים.

הרגע הזה, שבו נודע לאנשים על אדם יקר שנהרג, הוא רגע מטלטל, מזעזע והורס את העולם שלהם. כל החיים שלהם יתחלקו לשניים מאותו רגע ואנחנו מוכרחים להיזהר כשמביאים את הרגע הזה על בני אדם. זה לא בא בחשבון, שבחוסר אחריות ולהיטות לספר יורידו על אנשים את האסון הנורא ביותר של חייהם.

לעורף יש תפקיד חשוב מאוד במלחמה הזו. הרקטות נורות לעבר העורף, המנהרות נועדו לפגוע באזרחים ואנחנו צריכים להתנהג כבעלי תפקיד במלחמה הזו. הדבר הראשון הוא לשמור על שגרת חיים כמה שאפשר, ואת זה עושים פה יפה מאוד, אבל כולם צריכים לדעת שההודעות האלו מפריעות לעורף ולפעמים אפילו עוזרות לאויב. לכן, צריך להתאפק ולא לשתף את כל העולם במידע שמגיע אליכם. אנשים צריכים לשתוק כשמדובר במידע רגיש, זה חלק מהחוסן שלנו”.

שאלות לדיון:

- האם קיבלתם בעבר הודעה שכזו?
- האם העברתם אותה הלאה?
- מה גורם לאנשים להעביר מידע לא מאומת ברשתות החברתיות? מה נוכל לעשות כדי לגרום לאנשים להימנע מזה?

עזראים מחנכים בדרך

איך עובדים עם תוכן התנועה?

איך עובדים עם תוכן בתנועה שלנו?

1. הצפת הנושא

השלב הראשון בבניית תהליך הוא להציף את הנושא באופן משמעותי מול עצמנו. בחלק זה נשאלות כל השאלות - הקלות והקשות, הפנימיות והרוחביות, המעניינות והמשעממות, בקיצור - כל מה שעולה.

קיימים שני סוגים של שאלות: שאלות שקשורות אליי - אלה שאלות שקשורות לעולמי הפנימי, לאישיות שלי, לערכים שלי, למחשבות, לרגשות; ושאלות שקשורות לנושא - אלה שאלות שנותנות פרספקטיבה ועומק על הנושא מבחינה היסטורית, תרבותית וכו'.

במערך עזראיות ההצפה הייתה במשחק הצוללות ובעיבוד שלו. עלו שם שאלות על עצם השייכות, על המשכיות, על שותפות וכדומה מזווית אישית ומזווית ערכית-כללית (מה נכון לי לעומת מה נכון באופן כללי).

במערך תורניות ההצפה קרתה על ידי ה"מסכימוטר", שם עלו שאלות שקשורות אל עצמי (למה אני דתי?) לעומת שאלות שקשורות לאידיאל, כמו העדיפות של לימוד תורה ביחס לפיתוח כישרונות.

2. למידת הנושא

אחרי שאנחנו מציפים את הנושא והוא מעורר בנו סקרנות ורצון לקבל תשובות, אנחנו ניגשים ללמוד על הנושא - שוב, ברמה שלנו. אנחנו עדיין לא יורדים לרמת החניכים.

לימוד נושא יכול להיות בכמה צורות:

- מקורות תורניים (הראי"ה, ילקוט שמעוני וכדומה)
- מקורות חול (8200)
- התכוננות פנימית (שאלות שעוסקות בחוויה האישית ולא בהבנת המקור)
- שיח עם אנשים (עצם הדין)

3. בחירה ומערך

עד כאן עסקנו בתהליך שעובר המדריך בפני עצמו, מול עצמו. בשלב הזה אנחנו רוצים לעבור לרמת החניכים, ושם נדרשת הבחירה שלנו.

איך נדע לבחור את המערך, המסרים, השאלות וכו'? ישנן שלוש נקודות שנרצה לשים לב אליהן:

- רלוונטיות - מה מעניין את החניכים? איך הנושא רלוונטי לחיים שלהם? איפה הם פוגשים אותו?

- מסגרת - אילו שאלות אני לא רוצה שהחניכים שלי ישאלו? מה הם גבולות הגזרה שלי? למה?
- חשיבות - יכולות להיות המון שאלות מעניינות, השאלה אם הן חשובות...

עכשיו אנחנו ממש בתוך עולמו של החניך.

- ראשית, יש להגדיר מה המטרות שלנו: לאן אנחנו רוצים להגיע עם החניכים? מה המסר שלנו? עם מה אנחנו רוצים שהחניכים יתעמתו?
- במערך תורניות רצינו לתת לכם כלים להתמודדות עם תופעות כאמירה חינוכית, וכן רצינו לעורר שיח סביב תורניות.
- במערך עזראיות המסר היה להיות שותפים ולא לקוחות, ולהכיר את התנועה במשקפיים של הערכים שמשקפים בחזון.
- שנית, יש לבנות מערך המורכב מכמה פעולות שצריך להיות להן רצף הגיוני.
- כלים לבניית מערך ולהעברת פעולה תוכלו למצוא בחלק הבא של היחידה.

4. פרויקט

אחרי שעושים מהלך משמעותי עם החניכים, חשוב לסכם אותו גם בדרך חווייתית. פעילות זו מדברת לחניכים ברובד אחר, ויש סיכוי שתשאיר חותם משמעותי אפילו יותר מהפעולות.

קיימים שלושה סוגים של פרויקטים:

- פרויקט שמטרתו לסכם - סיכום הנושא באופן חווייתי שמסביר את התהליך שעברנו ומסכם את התובנות שלמדנו וגיבשנו יחד (מוצ"ש עזראיות).
- פרויקט שמטרתו ליישם - יישום נושא במובן הפשוט. בפרויקט כזה יוצאים לעשייה שמיישמת את הערכים שלמדנו עליהם.
- פרויקט שמוליד תוצר - הדגש כאן הוא על יצירה של החניכים שנובעת מתוך המהלך שהם עברו. בדרך כלל זה ייסגר בערב שיא שבו כדאי להזמין הורים וכדומה (מוצ"ש תורניות).

מערך הוא כלי המאפשר להטמיע בחניכים מסרים עמוקים יותר ורחבים יותר, כיון שהמערך בנוי מפעולה על גבי פעולה. על מנת שתהליך "יתבשל" אצל החניכים, צריך זמן ממושך ולבנות את התובנות באופן פשוט ויציב. לכן, בתנועה אנחנו מאמינים כי עדיף לעבוד במערכים על מנת להבנות בחניכים מסרים שחשובים לכם ולנו.

איך בונים מערך?

1. בוחרים נושא

מה רלוונטי לחניכים? מה מעסיק אותם? מה חשוב לי שיעסקו בו? מה נוגע לי? מה מעניין אותי? מה בוער בי?

2. בוחרים מטרה

מה אני רוצה להגיד? מה אני רוצה להשיג? מה יקרה עם החניכים בסוף?

3. בונים מבנה

מפרקים את מה שלמדנו וחשבנו לתת-נושאים, וכל תת-נושא הוא פעולה. אפשר לעשות זאת בשתי דרכים:

רצף - בנוי כתהליך הדרגתי, כאשר המטרה הגדולה תושג לאחר תהליך של בניית הנושא.

הצגה רחבה - בנוי כתקיפה של הנושא מכמה כיוונים. הנושא מדובר כבר מההתחלה, והוא הכותרת של כל פעולה.

4. בודקים את עצמנו

סיימנו לבנות את המבנה הכללי ואת נושאי הפעולות ונשווה עם המטרה שבחרנו (סעיף 2) - האם המערך עונה על המטרה? אם כן - מצוין! אפשר להתחיל לבנות את הפעולות עצמן. אם לא - נבדוק שוב את כל הסעיפים: האם המטרה שהצבנו נכונה ומדויקת? האם התפזרנו במערך עצמו? האם ברורה לנו המטרה? לאחר מכן, ניגש כמובן לתיקונים...

איך בונים פעולה?

הגדרת מטרה

הגענו לדבר הכי חשוב: להגדיר מה מהמטרה שלנו! גם אם אמרתם שאתם רוצים לעסוק בנושא מסוים, יש לו כיוונים רבים ואמירות שונות שאתם מסכימים או לא

מסכימים איתם. לכן חשוב להגדיר מה אתם רוצים שיקרה בסוף הפעולה. מטרה נכונה היא מטרה שכתובה באופן חיובי (מה אני רוצה שיקרה, ולא מה אני לא רוצה שיקרה), שהיא מספיק רחבה ובכל זאת אומרת משהו ברור (לדוגמה: שהחניכים יתנהגו יפה זה לזה - מה זה להתנהג יפה?) כמו כן, ישנם כמה סוגי מטרות: לפעמים אנחנו רוצים שהחניכים ילמדו משהו ברמת הידע שלהם (כן, אפילו שאנחנו לא בבית ספר, לפעמים חשוב לנו שהחניך יכיר משהו חדש). לפעמים אנחנו רוצים שהחניכים יפתחו תפיסה ערכית יותר וישנו את התנהגותם ורגשותיהם כלפי משהו מסוים, ולפעמים אנחנו רוצים שהם ירכשו מיומנויות וכישורי חיים.

המטרה שלי בפעולה: _____
והיא מסוג: _____

בניית מבנה ומהלך

זהו, הגענו לפעולה עצמה. פעולה מורכבת מפתיחה, גוף וסיום (ולכל זה קוראים מבנה). בכל חלק חשוב שתחליט מה צריך לקרות, ואחר כך לחשוב על מתודה מתאימה שתמחיש זאת.

- פתיחה: מטרת הפתיחה היא לגרות את החניכים. ליצור עניין שמרתק, מאתגר ופותח את החשיבה ולהציף את הנושא. מתודות מתאימות יכולות להיות קטעי עיתונים, סרטון, סיפור, הצגת דיילמה וכו'.

- גוף: גוף הפעולה הוא תהליכי, נוגע בנושא ממש ומהווה את עיקר הפעולה. מטרתו דיון, התמודדות עם דילמות, העברת תהליך, העצמת השאלה וניסיון לפתור אותה.

- סיום: הסיום בעצם סוגר את הפעולה, ומנסה להגיע לפתרון תוך כדי גיבוש דעת הקבוצה. לרוב כדאי לסיים באמירה (ולפעמים דווקא בשאלה פתוחה למחשבה), ולקשר את הסיום לפתיחה (לפתור את הדיילמה שהוצגה, ליישב את הסתירה).

פתיחה: _____

גוף: _____

סיום: _____

מתודיקה היא הדרך להנגיש את הרעיון שלנו לחניכים. בתור בני אדם, אנחנו צריכים שיעניינו אותנו, אנחנו צריכים שיגרו אותנו. פעמים רבות ההבדל בין משהו ש"עובר" למשהו ש"לא עובר" הוא האם זה מעניין, מגניב, כיף, יפה וכו'. זו מטרתה של המתודיקה. אנחנו רוצים לקחת רעיון ולהשתמש בכלים מתודיים כדי להעביר אותו. יש המון סוגי חוויות ומתודות - סיפור, הצגה, דיון, משחק, כתיבה, מוזיקה, סיור ועוד ועוד. וכמובן שבתוך כל אחת מהאופציות האלה יש סוגים שונים ואין ספור אפשרויות.

מתודה ממחישה מול מתודה מעוררת

מתודה ממחישה מוכיחה בעצמה את הטענה (למשל: חסר חלק בפאזל כי דוד לא הגיע, וזה מראה לנו כמה כל אחד חשוב). לעומת זאת, במתודיקה מעוררת, המתודה רק מאפשרת שיח פתוח ומעניין יותר, אבל היא לא מהווה חלק מהתוכן (למשל: לדרג כרטיסיות לפי סדר החשיבות, חידון, שכל אחד יישב ליד מה שהכי חשוב בעיניו וכו'. כל אלה רק מעוררים את הדיון, לא ממחישים למה באמת א' יותר חשוב מ-ב'). בדרך כלל מתודה ממחישה עדיפה, כי היא מעבירה את המסר בצורה חזקה יותר. כשאנחנו באים לבנות פעולה אנחנו צריכים לנסות לחשוב על מתודה שתתאים למה שאנחנו רוצים להעביר, מתודה שמשרתת את מטרת הפעולה שלנו. להלן טיפים שונים לעבודה עם מתודיקה. אתם מזמנים להוסיף מניסיונכם.

טיפים כלליים:

מחקרים מראים שכשאתם מקשיבים להרצאה, פותחים מאמר באינטרנט או אפילו רואים סרטון ביוטיוב, יש כמה שניות שבהן אתם מחליטים האם זה מעניין אתכם או לא והאם אתם רוצים להמשיך להקשיב לזה.

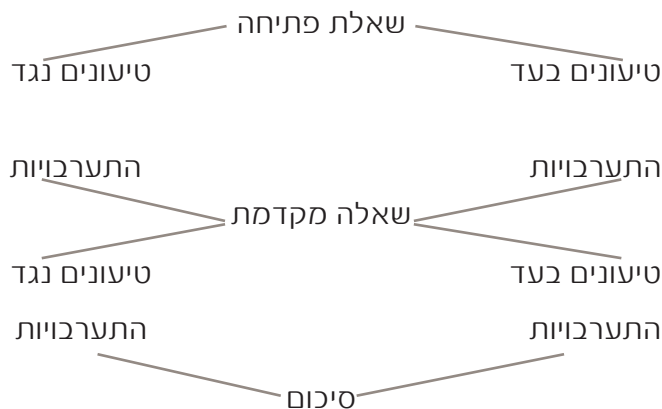
אצל החניכים שלכם, זה עובד בדיוק באותה צורה. חצי הדקה הראשונה של הפעולה שלכם זה הזמן החשוב ביותר, כי בו החניכים החמודים שלכם יחליטו אם הם יואילו בטובם להקשיב לכם או לא.

- < "דקת הזהב" - חשיבות הפתיחה.
- < יש דברים שהם טכניים ומועילים, וכדאי להיעזר בהם. אתה לא תלוי רק ביכולות האישיות שלך.
- < שיטת 'התקליט השבור' לטיפול בוויכוחים עם חניכים.
- < סילוק הסחות דעת (להפוך כיוון ישיבה, לעבור במקום אחר, להוציא מהחדר דברים לא קשורים
- שנמצאים מאחור, לוודא מראש מה החניכים רואים, לדאוג למקום קבוע לפעולה)

טיפים לדיון:

< טריגרים לדיון - להניח על הרצפה שלטים או תמונות.

- < לתת דוגמה מחיי היומיום.
- < שימו לב שהשאלה של הדין ברורה לכם, אחרת הדין עלול להתפזר לכל מיני מקומות.
- < קטע לא קשור בכלל שאפשר להשליך וללמוד ממנו על נושא הדין (משהו מעניין, נניח קטע מסרט).
- < כדאי מאוד להיעזר בנושאים אקטואליים.
- < מתודה לדין יכולה להיות משחק של בית משפט - בעד ונגד משהו מסוים.
- < כדאי לחשוב מראש על כל הצדדים והדעות שיעלו בדין. כך תהיו מוכנים למה שיעלה ותוכלו להנחות את הדין בהתאם.
- < אם יש מישהו שמדבר יותר מדי או לא מעניין, לשים לב לא להיתפס אליו.
- < כדאי להגדיר מראש מטרה לדין.
- < בדין המנחה צריך להיות זה שמנתב את השיחה - אבל בלי שירגישו זאת. הקבוצה היא המרכז ולא המנחה!
- < בדין צריך שיהיו (לפחות) שתי דעות, כדי שיהיה על מה להתלכט. לפני שמתחילים דיון, נשאל את עצמנו: האם אני יכול להזדהות עם כל אחת מהדעות?
- < בהנחיית דיון צריך לשים לב שאנחנו נשארים ניטרליים, ומעמתיים כל צד עם הטיעון שכנגדו.
- < הדין צריך להיות בנוי. למשל כך:

- < קביעת מסגרת הזמן ונושא השיח - אנחנו צריכים לשים לב שאנחנו שומרים על נושא השיחה, שהדין לא מתפזר יותר מדי.
- < דיון מתחיל באמת כשדעתו של מישהו מתערערת ("וואו, אולי באמת הוא אומר משהו נכון...").
- < לשים לב לחניכים השקטים יותר ולראות שהקולניים לא משתלטים על הדין. אפשר מדי פעם ליזום פנייה למישהו שקצת פחות משתתף כדי לאפשר גם לו להביע את דעתו.

מתודות לדיון:

- < שימוש בכדור - רק מי שמקבל את הכדור יש לו זכות דיבור.
- < קרוסלה - מעמידים את כולם בשני מעגלים, אחד פנימי ואחד חיצוני. בכל פעם המדריך שואל שאלה, ושני האנשים המקבילים במעגל דנים בה.
- < 'מסכימוטר' - המנחה אומר היגד מסוים, וכל אחד צריך להציב את עצמו על ציר דמיוני לפי מידת ההסכמה שלו עם ההיגד.
- < 'אקווריום' - שני נציגים מצוותים שונים דנים בנושא בפני הקבוצה כולה. כשמישהו מאותה דעה רוצה להשתתף בדיון הוא קם ומחליף את אחד המשתתפים שכתוך המעגל.

כלים בהנחיית דיון:

- < שיקוף - לתמצת ולסכם את דברי המגיבים. "מה שאני מבין ממך זה ש...". זה עוזר למיקוד הדיון ולהבנה של מה שנאמר.
- < הצבת סתירות ועימותים בין דוברים שונים, והצפתם במקרה שהם סמויים. "כעצם מה שאתה אומר זה לגמרי הפוך ממה שאפי אמר".
- < פרובוקציות. לפעמים דיון נתקע, או שיש הסכמה של כולם. במקרה כזה אפשר לשלוף פרובוקציה, איזושהו מקרה קיצון או הקצנה של דעה שנאמרת, במטרה לעורר את המשתתפים.
- < במקרה שהדיון תקוע אפשר גם לשאול אם כולם מסכימים לנאמר. "יוסי אומר שצריך לוותר על בגרות במתמטיקה. כולם מסכימים? מישהו חושב אחרת?"
- < הבהרות - לעשות סדר בבלגן. מדי פעם כדאי להבהיר את מהלך הדיון, גם כדי לעשות סדר וגם כדי לאפשר למי שקצת ריחף לחזור פנימה.

טיפים לסיפורים:

- < לא בהכרח עדיף להקריא, ואם כן מקריאים - מומלץ לחלק דף.
- < אפשר למרקר שורות בדף ולתת לחניכים לקרוא לפי הקשר כלשהו - "כל מי ש..."
- < להתחיל בפאנץ', משהו מוחשי או סיפור מהחיים.
- < דקת הזהב - רלוונטית בכל חלק בפעולה. לתכנן אותה היטב.
- < לוודא שהם איתך. לתפוס אותם בעיניים.
- < להשתמש בשפה של הקבוצה.
- < לא לשבת במקום.
- < לשאול שאלות באמצע הסיפור.
- < לעשות תנועות או קולות.

טיפים להצגות:

- < להביא תלבושות שוות. זה משדרג את העניין פלאים.
- < להתאים את עוצמת הדיבור לפי המרחק מהחניכים.
- < לשתף את החניכים בהצגה.
- < לשים לב למתח בין דברים שכתובים מראש ובין אלתור. בעיקרון עדיף לתכנן מראש.

אבל לפעמים האלתור הוא הקטע הכי טוב בהצגה.
< אפשר להציג סיפור אחד בכמה וריאציות, זה נחמד ומשעשע.
< להשתמש בקול בהתאם לדמות, ואפשר אפילו קצת מוקצן אם רוצים שיהיה מצחיק יותר.

טיפים למשחקים:

< לחפש משחקים שמתאימים לרעיון שאנחנו מנסים להעביר או לדון בו. שימו לב: יש משחקים שיכולים ללכת להרבה כיוונים ולהעביר מסרים שונים.
< חשוב לתת לחניכים לחוות קודם כול את המשחק כמו שהוא, לא לקשר אותו מיד למסר. רק אחר כך לתת להם לדבר על מה שהם הרגישו במשחק, ומתוך כך לצמוח למסר שאנחנו רוצים להעביר.
< לשים לב שאין במשחק יותר מדי פסולים, כי אז החניכים מהר מאוד מאבדים עניין בפעולה.
< לשים לב שהמשחק לא אלים מדי (בנים, בעיקר אתם...)

קתימב"ה (קול, תנועה, ידיים, מבט, ביטחון, הופעה):

< המדריך צריך להיות הדבר הכי מעניין באזור.
< לשים לגיוון בקול ובתנועה, בתזוזה בחדר.
< קול - לשים לב לעצירות, לווליום, למהירות.
< לא להשתמש במילים גבוהות מדי!
< לא להשתמש באותה מילה אלף פעמים (כאילו, כעצם).
< תנועה - לא לזוז יותר מדי, ומצד שני לא לקפוא.
< לשים לב איפה וליד מי אתה עומד. כדאי לעבור ליד אנשים שלא בקשב.
< תנועות ידיים - מצד אחד לא מוקצנות מדי, ומצד שני - לא ידיים בכיסים.
< התנועות צריכות להמחיש את מה שמדברים עליו.
< מבט - ליצור ולשמור על קשר עין עם החניכים. לא לבהות ולא להתמקד במישהו אחד.
< ביטחון - שפת גוף. לנסות לשדר שאתה יודע, גם אם אתה לא...
< להיות בטוחים במה שאומרים. לא לפחד לקטוע מישהו כשצריך.
< לא להתנצל. ההתנצלות לא מועילה.
< הופעה - לשים לב שנראים נורמלי, בלי כיפה הפוכה וכו'.
< לא להסתכל לרצפה או לתקרה.

בהצלחה!

מטרת הפרויקט היא להשאיר חותם עמוק בחניכים ולסגור את העיסוק בנושא בצורה חווייתית.

הפרויקט הוא בעצם פעילות השיא שעושים אחרי תקופה שהחניך למד משהו. הפרויקט מאפשר לחניך לחוות את הנושא מזווית אחרת, באמצעות עשייה או חוויה. כך אפשר גם ליישם בפועל את מה שלמדנו ועסקנו בו.

מה צריך להיות בפרויקט?

פרויקט לא צריך להיות משהו גדול כמו כזאר, שוק וכו' (למרות שגם זה אפשרי). פרויקט יכול להיות התנדבות בסניף או מחוצה לו, חוויה קבוצתית כמו משחק 'סוף הדרך' ועוד ועוד, כיך הדמיון.

אז איך עושים את זה?

אחרי שבחרנו נושא, ובנינו מערך, והעברנו אותו לחניכים, ננסה לחשוב על פרויקט שיכול ליישם את הנושא בשטח. נשאל את עצמנו איזו פעילות אפשר לעשות כדי שהחניכים ירגישו את הנושא, יחוו אותו, שהוא יעבור מדיבורים למעשים?
צריך לחשוב על פרויקט שהחניכים יבינו שהוא קשור למערך האחרון, בכמה שפחות דיבורים והסברים. כמובן שצריך לציין לחניכים שזו פעילות שסוגרת את המערך.

איך יודעים שהצלחנו?

חניך זוכר פעולה או מערך במידה שהם נגעו בו. בסופו של דבר הפרויקט צריך לגעת בכמה שיותר חניכים. קבוצה שהפרויקט ייגע בה תדבר הרבה על החוויה שעברה.
כדי להפיק פרויקט כמו שצריך יש להיערך מראש כראוי: לבחור תאריך, לתאם עם כל הגורמים הרלוונטיים, להשיג אישורים ולאסוף כסף אם צריך. מומלץ מאוד להיעזר במרכזת לצורך הפקת הפעילות.

טיפים:

* לא חייבים לעשות פעילות מפוצצת. פעמים רבות דווקא בפרויקטים הרגילים לכאורה אפשר להעביר היטב את המסר.
* מומלץ לחשוב ממה החניכים יפיקו את המרב, ולא לתכנן פעילות שהם פחות יתחברו אליה.

רעיונות לפרויקטים שונים:

• סיוול	• סיוור
• פרויקט עשייה בסניף	• שיחה עם מישהו מבחוץ
• פעילות של הקבוצה לשאר הסניף	• התנדבות
• _____	• משחק מושקע ומגניב
• _____	• פעילות יצירה

עזראים מחנכים בדרך

נספח השילוח החוזר

נח"לים - נחליאל (כתה ז'-ח')

גיל 12-13 כרוך בשניונים פיזיולוגיים ונפשיים, המשפיעים על יחסו של המתבגר לעצמו ולסביבתו. זו אולי אחת הסיבות לירידה משמעותית במספר החניכים ולקשיים שאנו נתקלים בהם לשמור על הקבוצה כמסגרת.

יכולת החשיבה של החניכים הולכת ומתפתחת עם השנים. מושגים שהם לא יכלו להכין הופכים להיות מובנים. חניך בגיל זה מסוגל לתפוס מושגים מופשטים (צדק, מוסר). החשיבה הופכת לביקורתית ורחבה יותר ויש אפשרות לדון עמם בנושאים עקרוניים ומהותיים.

בגיל זה, החניך מתחיל לגבש את זהותו הערכית. החניך בוחן את העולם ובונה לעצמו סולם ערכי.

השניונים הפיזיולוגיים הופכים את היחסים בין הבנים לבנות מיחסים של עימות-לרצון לקרבתו של בן המין השני. הבנים מרוכזים יותר בחברות "משימתית", ואילו הבנות בחברות אינטימיות. השפעתו של היצר לפעילות ולריגושים גובר, כאשר ישנן כמה אפשרויות התמודדות איתו:

כניעה - הליכה אחרי פיתויי הרחוב.

הכחשה - אי התמודדות והדחקת הבעיה.

עידון - הפניית המרץ לספורט, אומנות, יצירה חיובית.

אם בגיל המוקדם, דעת המבוגרים קובעת, הרי שעתה מחפש החניך את דעתם של חבריו בני גילו. החניך עסוק ב"מה אומרים עליי".

לקראת גיל 14 החניך נמצא בשיאו של גיל ההתבגרות. תקופה זו נחשבת לקשה ומתישה למתבגר ולסביבתו, למשפחה, לחברים, בית-ספר, למרכזות ולמדריכים. החניך עובר שינויים קיצוניים של מצבי רוח, הנובעים משינויים פיזיים ורגשיים.

חניך בנחליאל נתפס כבוגר בעיני עצמו ולמעשה יכולת החשיבה שלו שווה למבוגר. אולם, חסרים לו ניסיון ואחריות ולכן לפעמים נוצרים עימותים בין החניך למסגרת, כאשר החניך מנסה להפגין שהוא כבר גדול. החניך מרגיש בלבול ומחפש מורה דרך שמבין אותו ורוצה בטובתו.

תהליך ההתבגרות שונה מאוד מחניך לחניך ולכן קיים שוני רב בין החניכים בתקופה זו. חלקם בוגרים מאוד וחלקם עדיין ילדים. קיים גם שוני בין הקבוצות, חלקן פועלות כבר במרץ וחלקן ממשיכות להתנהג כמו חניכי נטעים.

בכיתה ח' קיים מעבר מזהות קבוצתית של הקבוצה לזהות אישית. מחניך מקבוצת נחליאל - לדני כהן.

Y מאפיינים בשטח:

חיפוש ה"אני" שמתבטא בחיצוניות. גורם לעיתים לניסיון "לכטא את עצמי" בדברים חיצוניים חריגים.

מעבר לחטיבת בנינים, יציאה מהחממה.

מתחילים לנסות כל מיני דברים, מתחילים להעיז בכל האמור בשבירת מסגרת.

שואלים שאלות ומחפשים תשובות לשאלות בין השאר בעיתונים, בטלוויזיה ובספרות.

גיבוש הזהות המינית אצל הבנים.

מרד בהורים.

"יוצאים" בערבים, המושג "לצאת" נהיה מוכר.

עשיית רושם בנים-בנות.

מרגישים שהפעילות "קטנה" עליהם - מפקד?!
מחפשים פעילות אמיתית.

חברה בוגרים...

w בעיות שעלולות להיווצר:

אופי היציאות עלול לנטות לכיוונים לא חיוביים.

המעמד החברתי נקבע לפי מידת עניין של בנים-בנות.

אופי בר-מצוות עלול להיות שלילי.

המסגרת הסניפית עלולה להישבר (לעיתים בהפגנתיות), קושי עם המסגרת.

בעיות צניעות, בינו לכינה.

אין חיבור לדרך החיים הדתית.

e תפקיד המדריך:

לעודד עזרה הדדית בין חברי הקבוצה.

לפתח את היחסים הבין-אישיים.

לעשות שימוש בכלים כמו דיון ועבודה בקבוצות.

לעודד עצמאות בקרב החניכים ולהתחיל לפתח מנהיגות

לפתח ולהעשיר את הידע של החניכים.

ליצור קבוצה מגובשת ותומכת.

לעשות שיחות אישיות ולהתמיד בכך.

מתן תשומת לב לבעיות חברתיות.

פעולה אטרקטיבית יותר, לא שגרתית וקבועה.

טבלה ליחידת סיכום

מה זה אומר בפועל?	על מה עובדים בקבוצה - דינמיקה קבוצתית ואישית	מה זה אומר בפועל?	על מה עובדים בקבוצה - תוכן	חודש
				שבט
				אדר
				ניסן
				אייר
				סיוון
				תמוז
				אב

				אלול
--	--	--	--	------

מילון לעזר: ביטחון עצמי, עזראיות, התחשבות באחר, ערבות הדדית, דבקות, פיתוח אישיות, פיתוח אחריות, פיתוח כישור מנהיגות והובלה, לויאליות, חשיבה מערכתית, הבדלה בין עיקר לטפל, יכולת ניהול ושלטיה, איכות הסביבה, דרך ארץ, ארץ ישראל, אמונה, תפילה, חסד, חינוך, צניעות, חברה צנועה, תורניות.

מה אנו רואים בסוף?

